

PRÁCE ZE SEMINÁŘE ČESKÉHO PRÁVA NA KARLOVĚ UNIVERSITĚ
V PRAZE.

S PODPOROU ČESKOSLOV. MINISTERSTVA ŠKOLSTVÍ A N. O. A „VŠEHRDU“
VYDÁVÁ DR. JUR. JAN KAPRAS.

ČÍSLO 8.

K RUKOJEMSTVÍ V ČESKÉM PRÁVU ZEMSKÉM.

N A P S A L

DR. JUR. RUDOLF RAUSCHER.

V PRAZE 1923.

NÁKLADEM VYDAVATELOVÝM. — V KOMISI KNIHK. BURSÍK A KOHOUT,
PRAHA II., VÁCLAVSKÉ NÁM. 24.

KNIHTISKÁRNA ŠTORKÁN A SPOL., ŽIŽKOV, HUSOVA 68.

PRÁCE ZE SEMINÁŘE ČESKÉHO PRÁVA NA KARLOVĚ UNIVERSITĚ
V PRAZE.

S PODPOROU ČESKOSLOVENSKÉHO MINISTERSTVA ŠKOLSTVÍ A N. O. A „VŠEHRDU“
VYDÁVÁ DR. JUR. JAN KAPRAS.

ČÍSLO 8.

V hluboké děle

proložena

aut. kn.

K RUKOJEMSTVÍ V ČESKÉM PRÁVU ZEMSKÉM.

NAPSAL

DR. JUR. RUDOLF RAUSCHER.

Heenera

V PRAZE 1923.

NÁKLADEM VYDAVATELOVÝM. — V KOMISI KNIHKUPECTVÍ BURSÍK A KOHOUT,
PRAHA II., VÁCLAVSKÉ NÁMĚSTÍ 24.

§ 1. Pojem rukojemství. Poměr rukojmího ku věřiteli.

Rukojemství*) ve středověkých právech ve střední Evropě vyskytá se v míře daleko hojnější než tomu je v dnešním právu. Neomezuje se na právo soukromé, nýbrž uplatňuje se i v právu veřejném, procesním i trestním a to od doby velmi dávné. Nelze tudíž klásti vznik rukojemství jen a pouze do některého oboru právního, jak se domnívali někteří badatelé.¹⁾ V našem pojednání o rukojemství v českém právu zemském vyličíme rukojemství pouze v soukromém právu. Ovšem že ta právní pravidla, která vytkneme pro soukromé právo, jsou v platnosti i pro rukojemství v právu veřejném, jak příležitostně upozorníme.

Kdo chce proniknouti ku pojmu rukojemství středověkých práv, musí se zabývatí prvotním pojmem obligace vůbec. České právo podobně jako jiná práva středověká nezná pojmu obligace ve smyslu římského práva.***) Právní poměr mezi dlužníkem (v širším slova smyslu) a věřitelem rozložen je ve dva stavy: *d l u h a r u č e n í z a d l u h*. Dluhem rozuměti jest povinnost plniti po př. na straně věřitelově, plnění přijati. Ručení jest pak skutečnost, že určitá osoba neb věc je určena k tomu, aby upokojila věřitele. Rozlišení toto bylo nejprve prozkoumáno v právu německém. Pro německou vědu přinesl tento objev velký užitek pro vyličení vývoje sta-

*) O rukojemství v českém právu nebylo dosud napsáno samostatného pojednání. K rukojemství v právu českém bylo přihlednuto pouze v souvislosti s jinými instituty. Sem náležejí pojednání: *M e z n í k*, O rukojmích a kterak k nim dle starodávného práva moravského hleděno býti mohlo. *Právník*, VII., 501 násl. *Brandl*, Dobývání peněz dlužných na rukojmích skrze ležení, láni a vyvolání, *Právník* IX. Dále pojednání *K a m e n í č k o v o* v díle *Zemské sněmy a sjezdy moravské*, díl I., 316—328, a práce *K i s c h o v y*, Über das Einlager im älteren böhmischen Schuldrechte. *M. G. D. B.* roč. L., str. 184 násl., *Das Einlager im älteren Schuldrechte Mährens*, *Z. d. Vereins für Gesch. Mährens und Schlesiens*, XV., str. 389—429. Konečně *Č á d a*, Ležení podle českého práva zemského, Praha 1922 a *S t i e b e r*, Dějiny soukromého práva v střední Evropě, I., 1923, str. 42 násl.

1) V právu veřejném viz rukojemství při státních smlouvách, *S t i e b e r*, České státní smlouvy (1910), str. 68; srov. na př. *C. ep. M.*, XIII., (1402); *D a b k o w s k i*, Rukojemstvo (1904), 12. Někteří badatelé soudili, že rukojemství vzniklo především v právu procesním a odtud přešlo v právo soukromé. *H e u s l e r*, Institutionen, II., 232 n., *G i e r k e*, Schuld und Haftung (1910), 57. Právě tak jako v jiných právech i v českém právu hojně je rukojemství používáno v procesu: srov. *C. j. b.* II., 2, 54, *Všehrd* II., 13, 3, Ktož z dědictví, z dluhu nebo ze škod na zemi nic nemaje pohání, aby sobě rukojmě, na zemi dostatečně majícího ve dsky při svém pohnou zapsal, nebo to za právo jest. *C. j. b.* II., 2, 55, kdož pohání, na zemi nic nemaje, má pro škody uručiti. *Všehrd*, II., 13, 6: Pakli kto rukojmí nepostaví, nemá k sídu připuštěn (leč by od toho byl zahuben, kohož pohnou) býti. Srov. níže.

**) Předmět tento jest velmi sporným i v římském právu. Srov. referáty *V á ž - n é h o* ve Sborníku věd pr. stát., roč. XX., str. 135—147.

rého německého práva. Prvními badateli byl také pokládán za zvláštnost německého práva. Později však bylo dokázáno, že rozdíl mezi dluhem a ručením zaň je pouze logickým odlišením dvou pojmů, které nemůže se nedostávat žádnému právu v jeho vývoji.***)

Prvotní dlužní poměry řídily se primitivními poměry hospodářskými. O vzájemném hospodářském styku v našich zemích možno si učiniti podobný obraz, o jaký se pokusil pro právo polské Dąbkowski.²⁾ Hospodářský styk v době naturálního hospodářství omezoval se většinou na směnu. Plnění odpovídalo vždy protiplnění. Neplnila-li jedna ze stran, vznikala pro druhou stranu škoda a poškozený sahal ku svépomoci proti druhé straně jako provinivší se.³⁾ Mezi věřitelem a dlužníkem byl nepřátelský poměr a dluh zakládalo nedovolené jednání dlužníkem. Vynutiti plnění na dlužníku bylo možné jen prostředky trestněprávními. Dlužník ručil tímto způsobem v nejstarší době za dluh a ručení jeho možno nazvati ručením trestněprávním. V nejstarších dobách vystupují vůbec jako subjekty právních poměrů rody. Jen mezi nimi je vzájemný styk, který jeví se v bojích navzájem, neboť provinivší se člen cizího rodu byl nepřítelem oproti druhému rodu a křivda jím spáchaná byla trestána celým rodem vůči rodu druhému.

Teprve v pozdějším vývoji základem dlužních poměrů stává se projev vůle soukromé. Splnění dluhu časově odsouváno jest do budoucna.⁴⁾ Ale i tu dávný nepřátelský poměr mezi dlužníkem a věřitelem proniká i na dále. Věřitel žádá od dlužníka věc — zástavu nebo osobu jinou (zajatec), která by pojišťovala dluh. I tu smlouva pokládá se za perfektní, byla-li uzavřena reálně. Dání zástavy neb dání jiné osoby v moc věřitelovu má ráz protiplnění. Věřitel je prozatím upokojen, neboť za splnění dluhu ručí zástava aneb zajatec. Zajatec ihned vstupoval v moc věřitelovu. Jako ruční zástava byla v drůbě věřitelově, tak zajatec byl v jeho moci.⁵⁾ Ručí tudíž zajatec stejným způsobem jako ruční zástava. Rukojemství vyvinulo se jako vyšší forma vývojová ze zajatectví. Rukojmí již nevstupoval v moc věřitelovu, rukojemství bylo ideálním zastavením osobní svobody, ale rukojemství jako způsob osobního

***) Srov. rozsáhlou literaturu: A m i r a, Nordgermanisches Obligationenrecht I., II. (1882, 1895); Punttschart, Schuldvertrag und Treugelöbnis des sächsischen Rechts im Mittelalter, 1896; Egger, Vermögenshaftung und Hypothek nach fränkischem Recht (1903); Rintelen, Schulhaft und Einlager im Vollstreckungsverfahren des altniederländischen und sächsischen Rechts (1908); Gierke, Schuld und Haftung im älteren deutschen Recht (1910); A m i r a, Wadiation (1911); Last, Zur Lehre von Schuld und Haftung, Grünhuts Z., 1914 (40); Schreiber, Schuld und Haftung als Begriffe des privatrecht. Dogmatik, I. (1914); Partsch, Griechisches Bürgschaftsrecht, I. B. (1909); Koschaker, Babylonisch-assyrisches Bürgschaftsrecht (1911); Steiner, Schuld und Haftung im römischen Recht, Grünhuts Z., 42 (1916); Lutteroth, Der Geisel im Rechtsleben (1922).

²⁾ Dąbkowski, Rękojemstwo, str. 18.

³⁾ Tento názor ostatně proniká i později v našem právu také. Srov. k tomu půhon, v němž rukojmí praví, že nebyla mu vyvazena pečet: »té mi nevyvadil, jakž mi slíbil bez mé škody, neb mi je P. proto noční věci vybíjel i pobral koně...« L. c. II., 132 č. 580.

⁴⁾ Srov. k tomu Heusler, Institutionen, II., 231, Hübner, Grundzüge d. d. Privatrechts³ (1919), 402 a také Estreicher, Początki prawa umownego, Rozprawy A. U. Kraków, H F 1902, str. 228—399. Tu také citována obsáhlá literatura.

⁵⁾ A m i r a, Wadiation, Sitzungsberichte d. k. bayr. A. 1911, 2. Abh.; A m i r a, I. c. II., 179; Die Geiselschaft ist auf dem Gebiete der Personenhaftung, was der Wettversatz in seiner ältesten Gestalt auf dem Gebiete der Sachhaftung. Punttschart, Schuldvertrag und Treugelöbnis d. sächs. Rechts im Mittelalter (1896), str. 185. Příklady z našich pramenů uvéstí jest z kroniky Kosmovy F. R. B. II., 156 (r. 1107) de cetero fratrem suum Ottonem dat regi obsidem (srov. Novotný, Dějiny, II., 442); filios suos dantes obsides F. R. B. II., 510 (1193).

ručení souvisí přímo se zajatectvím. Možno říci, že jest tím, co zbylo po zániku osobní vazby zajatcovy.⁶⁾

V našich zemích zachované prameny přinášejí zprávy o rukojemství již značně vyvinutém. Jest to jen další stadium vývojové,⁷⁾ ač starší názor na rukojemství jest v mnohém ještě patrný. Neboť v rukojemství objevovalo se v českém právu i později odlišení ručení od dluhu a to i v té době, kdy již dluh a ručení splývají. Odtud plynou i všechny rozdíly českého rukojemství proti pojetí římského rukojemství i oproti rukojemství dnešnímu.

Také naše prameny neznají pojmu obligace ve smyslu římského práva. V českých pramenech užívá se sice výrazu »obligatio«, ale vnitřní smysl tohoto výrazu je jiný než římské obligace. Jen z nedostatku vlastních výrazů užito je také v našich pramenech římských termínů. Do nich však vkládán jest jiný obsah. Jednající osoby užívají latiny, ale myslí česky. Výrazu »obligatio« v našich pramenech užívá se ve smyslu ručení vůbec. Neboť »obligatio, obligare, obligari« použito jest u nás jak pro »obligatio personae« tak i pro »obligatio rei«. Protože pak věci nemohou dluhovati, je jisto, že »obligatio« našich pramenů nemůže nic jiného znamenati než ručení buď věci jako zástavy neb osoby jako rukojmího.⁸⁾

Prvotní povahu rukojemství připomíná i sám český výraz »rukojemství«. V latinských textech našich pramenů přeložen jest sice výrazem »fideiussio«, ale má jiný obsah jako v jiných právech ve střední Evropě. Ve všech slovanských jazycích setkáváme se s podobným výrazem: v ruském »poručitel', poruka, poručitelstvo«, v bulharském poručitel', poručka, poručitelstvo«, v polském »rękojmia, poręcznik, poręka, rękojemstwo«. Náš výraz odvozen jest ze slov ruka a *jeti, což potvrzuje, že rukojmí zavazoval se pravidelně podáním ruky věřiteli. Ruka ve starém právu značí moc; ruka také representuje celou osobu. Rukojmí podáváje svoji ruku věřiteli, podával se také jeho moci.⁹⁾ Způsob podání ruky a chápání se ruky druhého jest starému právu všeobecně znám a obráží se v něm symbolická zástava.¹⁰⁾ Koldín v Právech městských vysvětluje výraz rukojemství, praví: »A slove rukojemství, jako rukou zavázání

⁶⁾ Punttschart, I. c. 185, A m i r a, Obligationenrecht, II., 1, 179; příkladem rozdíl mezi zajatcem a rukojmím srovná listinu sice z říše, ale z poblíž našich hranic, Friedrich, Codex II., str. 90 (1212); souvislost rukojemství a zajatectví připomínají různá použití výrazu rukojemství. Na př. Kněz Jan, převor a konvent kláštera od sv. T... poh. Štěpána z. V. ze XL kop gr. dob. stř., že jim jal jejich člověka z B. v pravém lantfridě, nemaje k tomu žádného práva a toho k své vůli i po dnes v rukojemství drží chtě od něho peníze míti. L. c. III., 200 č. 887; a lidi mé mi zbil mocí v této jednotě a v mírné zemi a vsázev je i po dnes je na rukojmích má. L. c. III., 314 č. 206, srov. Ač XIX., 414 č. 2779; L. c. VI., 278, č. 1677.

⁷⁾ Srov. pro Polsko Balzer, Rękojemstwo, Przegląd prawa i administracji, r. 1911, str. 100.

⁸⁾ R. t. t., I., 35 (1318) quia tenent hereditatem suam in obligatione in B... in IX. marc. argenti ab ipso et a patre suo quondam W. in obligatione, pro qua nolunt dictum argentum recipere... C. ep. M., IV., 298 (1285) obligamus per viam fideiussorie cautionis fideiussores...

⁹⁾ Koschaker, Babylonisch-assyrisches Bürgschaftsrecht (1911), str. 17, Gierke, I. c. 132, 186, Partsch, Griechisches Bürgschaftsrecht (1909), 33, 46, Estreicher, Początki prawa umownego, 350 n., A m i r a, I. c., I., 290 n., II., 312 n., srov. též L e i s t, Altarisches Ius civile, 57. V některých slovanských jazycích nazývá se rukojemství jamstvo, jemstvo a rukojmí jemac. Jireček Prove, Linde, Slovník pod Rukojemství. V některých jazycích jest společným výraz pro ručení osobní i věcné, S c h r a d e r, Reallexikon, str. 173.

¹⁰⁾ Gierke, I. c. 195.

k dosti nětčeho učinění. Nebo od starodávna to bývalo, ktož se rukojmín za koho stavěl, že se k dosti učinění věřiteli rukou svou zavazoval.«¹¹⁾

Není pochyby, že také v českém právu jest ručení rukojmího analogickým s ručením zástavy jako jest tomu v jiných právech. Právě tak jako ve starší době ručí jediné zástava a nikoli dlužník a dlužník má sice právo, nikoli však povinnost vyplatiti zástavu, tak také ručí jediné rukojmí za dlužníka.¹²⁾ Rukojmí neručí akcessoricky, nýbrž samostatně za dlužníka a ručení jeho je primerní.¹³⁾

Z pramenů našich je tato povaha rukojmího zcela zřejma. Vyskytají se především výrazy, které jí přímo potvrzují: fideiussores dare pro ductentis marcis ad manus regis,¹⁴⁾ fideiussores ponere, constituere.¹⁵⁾ Dlužník praví přímo: »za to jim zastavuji v rukojemství urozené vладыky«¹⁶⁾ a rukojmí prohlašuje »mě jest a mého bratra zastavil v rukojemství ve 40 hř. gr.«¹⁷⁾ V českém textu zastaviti rukojmí je překladem latinských výrazů: »fideiussores in fideiussoria cautione... obligare.«¹⁸⁾ V pozdějším vývoji prameny se vyjadřují, že dlužník zastavil a zavadil pečete rukojmí.¹⁹⁾

Bylo by tu možno uvést ještě jiné příklady z pramenů. Ale uvedené již potvrzují, že v českém právu rukojmí vstupoval jakožto ručící na místo dlužníka a jediné rukojmí ručil věřiteli. Ještě Koldín ve svých Právech městských vytýká pojem rukojmího: »Rukojmí slove ten, kterýž za jiného aneb za jiné se zavazuje, přijímaje a vztahuje na sebe to, čímž jiní aneb jiní někomu povinni jsou, že se tomu od jistce v čas jistý za dosti stane.«²¹⁾ I Koldín²²⁾ tu vytkl, že rukojmí vztahuje na sebe ručení a ručí na místě dlužníka, »že se tomu od jistce v čas za dosti stane«. S tím shoduje se i charakteristické právní přísloví: »Rukojmě vytrh z cizí nohy trn a strčil do své.«²³⁾ Neslibuje tu rukojmí sám plniti, nýbrž že bude plniti d l u ž n í k a.²⁴⁾

¹¹⁾ Vyd. Jireček, čl. J. IV.

¹²⁾ Že pojem dluhu v českém právu byl stejný jako v jiných právech středověku, ukazuje i ta okolnost, že jistcem zván byl jak dlužník, tak i věřitel. Vyskytá se i termín »dlužník« pro věřitele. L. c., II., 267 č. 1095, 312 č. 1352, 313 č. 1356.

¹³⁾ K tomu Partsch, l. c. 179 n. V pramenech našich se vytýká: nesplní-li dlužník, pak rukojmí zavázán jest k určitému jednání t. j. nastupuje jeho ručení. Srov. na př. Loserth, St. Pauler Formular (1896), č. 33: Z. de B... se pro nobis dicto J. in cautione fideiussoria obligavit sub hac obligationi, ut cuicumque dictus Jacobus partem dicte hereditatis et reddituum vendidit, illam sibi idem Z. nomine et vice ipsius J. debeat disbrigari... To také patrně jest ze Všehrda IV., 5, 1: »anebo nemá-li sám po tom, což jest prodal, nic, aby majícího místo sebe jiného (raději než vedlé sebe) dosti majícího ve dsky s jeho přiznáním zapsal.«

¹⁴⁾ Friedrich, Codex II., 309 (1228), C. ep. M. VII., 40 (1335). Pro quibus quidem octingentis sexagenis predictus dominus meus marchio dedit mihi fideiussores.

¹⁵⁾ R. t. t., I., 48 č. 171, Landtafel B. C. III., č. 461, 463; C. ep. M. IX., 123 (1360), XIV., 23.

¹⁶⁾ A č. X., 409, fideiussores suos, in fideiussoria cautione per litteras ad quas-cunque personas obligavit R. t. t., II., 316 (1462); dominum (A) pro trecentis, dominum (B) pro trecentis, (C) pro quadringentis marcis argenti obligamus per uiam fideiussorie cautionis C. ep. M. IV., str. 298 (1285).

¹⁷⁾ Libri cit. II., 287 č. 1218, srov. II., 30 č. 129, 77 č. 295, 299 č. 1281, 303 č. 1301, IV., 16 č. 98.

¹⁸⁾ R. t. t., II., 316 (1462).

¹⁹⁾ R. t. t., II., 230, A 15, L. c., II., 77 č. 295, že jsem zaň slíbil a svú pečete zastavil.

²⁰⁾ Na př. L. c. I., 118 č. 61, quia ipsum et patrem suum ad manus Musslini iudei... fideiussorem statuit... eod., č. 62, zastavil k židóm.

²¹⁾ J. IV.

²²⁾ Koldín nadepisuje charakteristicky kapitulu o rukojemství »de vadimonio sive de fideiussoria obligatione«.

²³⁾ Rybička, Pravidla, přísloví a povědění (1872), str. 208.

²⁴⁾ Amira, l. c., II., 73.

Povaha rukojmího jakožto ručícího za dlužníka v podobě zástavy je zřejma i z pŕehonů, jimiž rukojmí pohání dlužníka. Rukojmí v nich klade důraz na to, že měl býti statkem d l u ž n í k o v ý m vyvazen a že se musel svým statkem vyvazovati, protože tak neučinil dlužník.²⁵⁾ V latinských textech užívá se i tu výrazů o rukojmích, kterých bývá na jiných místech použito o zástavě.²⁶⁾ Vyvaditi rukojmí vyjadřují naše prameny »exbrigare fideiussores«.²⁷⁾ Není pochyby, že tu zcela jasně vystupuje stejný účel ručení osoby s ručením věci. To také potvrzeno jest pŕehony, jimiž pohání dlužníka rukojmí, který vjel do ležení: »do ležení jsem vjel a vlehl v tom ležení útraty a škody vedu a on mne z hospody vypraviti nechce.«²⁸⁾ Plnil-li rukojmí, zřejmě se prohlašuje, že sám sebe musel z ležení vyvaditi.²⁹⁾

Zástava také často zastupuje rukojmí. Dlužník slibuje dáti zástavu potud, pokud nepostaví dostatečné rukojmí. Rukojmí pak vystřídávají zástavu.³⁰⁾

Původně bylo asi ručení rukojmího ručením osobním ve vlastním slova smyslu.³¹⁾ Rukojmí vstupoval v moc věřitelovu v čas nesplnění dluhu. Způsob tohoto ručení zachoval se i v právu českém dosti dlouho v právu trestním. Vyručil-li kdo zločince, musel trpěti za něho to, co by tento trpěl.³²⁾ V brněnském Schöffenchu na př. jest spornou otázka, zda mají býti rukojmí státi, uprchne-li zločinec, za kterého se zaručili.³³⁾ Ještě Koldín (čl. J XV.) prohlašuje, že věřitel má pro rukojemství »přivé k osobě, nežli k statku právem nastupovati«. Ručení osobní spojuje se však s ručením majetkem, které se stává formou ručení osobního naproti ručení určitou věcí.³⁴⁾ Tento postup pozorujeme i při rukojemství. Ručení osobní rukojmího spojuje se s ručením majetkovým. V tomto stadiu vývojovém setkáváme se s rukojemstvím v právu českém.³⁵⁾ Rukojemstvím zastaveno jest později celé jmění rukojmího. Věřitel může klásti i odpor! prodeji majetku rukojmího.³⁶⁾ V 16. stol. pak na Moravě bylo rozhodnuto, že i když rukojmí statek svůj prodá, přes to na prodaném statku lpí ručení za dluh. Bylo tu totiž usneseno: »Jakož se treffuje, že rukojmě slíbíce

²⁵⁾ L. c. VI., 208 č. 1243, srov. eod. 164 č. 956.

²⁶⁾ L. c., I., 55 č. 290, 88 č. 531 a j.

²⁷⁾ L. c., I., 118, č. 61; srov. k tomu Puntschart, Schuldvertrag und Treugelöbnis (1896), str. 182, Ač XVII., 551 č. 1087, a Ryšín v tom dluhu místo rukojmí panu Petrovi Sákovi zavázal a zastavil puol lánú dědiny orné.

²⁸⁾ L. c. VI., 194 č. 1148.

²⁹⁾ L. c. IV., 299 č. 198, VI., 221 č. 1326.

³⁰⁾ Landtafel, B. C., II., č. 398; srov. C. ep. M. XII., č. 413 non exbrigatio fideiussorum.

³¹⁾ Srov. Partsch, l. c. 24, 33, Puntschart l. c. 288—302, 478 n.

³²⁾ Srov. C. ep. M. XII., č. 40 (1391) zaručuje se za odbojné vasaly. Nepostaví-li se odbojníci, slibuje, že sám přijde »in captivitate«. V právu městském Roesler, Deutsche Rechtsdenkmäler, I., Rb. 138, čl. 129, Wirt ymant fur den anderen purgen vmb totslag oder vmb vunden, gestellt er nicht, er muz an sein stat stehen. Rybička, l. c. 208: Rukojmě, vyručí-li dlužníka z vězení, dluh jeho ve dvou nedělich zaplat, sice sám do vězení postaviti se musíš.

³³⁾ Roesler, l. c., II., 20, čl. 38.

³⁴⁾ Otázka ručení majetkem jakožto formy ručení osobního je theoreticky sporna. Tak pojímá ručení majetkem Amira, Wadiation l. c. 42 násl. a též Hübnér, Grundzüge³, 415 n. Naproti tomu Gierke rozeznává ručení osobou, věcí a majetkem. Uznává pak spojení ručení osobního s ručením majetkem, Schuld und Haftung, 74 n. Srov. ref. Amiry, Z. Savigny G. A. 31, str. 484 násl.

³⁵⁾ Srov. na př. z r. 1287: Pitrelfum, fratrem Stylsai de Ternaro et Budiz, de Olschan cum omnibus bonis eorum per cautionem fideiussoriam firmiter obligavit C. ep. M. IV., 328.

³⁶⁾ L. c. I. 301 č. 810, že odkúpil základ můj tu v Tr. u V., ježto mně on V. jest rukojmím za sto kop a já jsem měla tu na tom zboží svého dluhu postihati.

spolu za summu peněz, jeden anebo více z nich ven z země se vyprodávají, a již rukojmě v zemi zůstali, povinni za toho vyprodaného platiti, jest spravedlivé, aby v tom statku, komuž by jej prodal, poněvadž na ten statek jemu věřil, věřitel svého postihnouti mohli; a poněvadž se každý, kdož kupuje, listem správním opatřuje, ani ten, kdož statek koupil, svého neztrácí a to každý aby učinil prve, než správa přejde.³⁷⁾ Přes to však původní osobní ručení rukojmího za dluh jest patrné i později v tak zv. ležení rukojmí, o čemž bude ještě níže pojednáno.

Jak výše bylo řečeno, rukojmí ručil primérně a původně nedluhoval. Když pak ustoupilo vlastní ručení osobní do pozadí, nabývá rukojmí nové povahy, povahy prostředníka mezi dlužníkem a věřitelem. Mezi neručícím dlužníkem a věřitelem není přímého styku. Sprostředkuje jej rukojmí. Tato úloha rukojmího, která jeví se ve všech středověkých právech, jest také v právu českém.³⁸⁾

Neplní-li dlužník, neobrací se na něho věřitel ani upomínkou ani exekucí. V pŕuhonech vůči rukojmím pravidelně nečteme, že věřitel upomínal před tím dlužníka. V pŕuhonech se prostě konstatuje, že dlužník neplnil a proto že pohání věřitel rukojmího: »idem N. debuit sibi dare XL marc. argenti pro hereditate Dolsko in domo ipsius Ch. preterito anno sabbato in die beati W., hoc sibi non complevit.³⁹⁾ Nebo se v pŕuhonu tvrdí, že dlužník porušil určitý stav svým jednáním a proto jest poháněn rukojmí, který zaň ručil.⁴⁰⁾ I za nepřítomnosti dlužníkovy v zemi může pak prostě věřitel upomínati rukojmí a žádati na nich splnění dluhu.⁴¹⁾ Obrátí-li se věřitel na rukojmího a sdělí-li mu, že dluh není splacen, obrací se pak rukojmí na dlužníka, aby zaplatil. Výsledek svého zakročení pak sděluje věřiteli.⁴²⁾

Právo naše nezná tudíž nejen beneficia excussionis, nýbrž udržuje se v našem právu starý obyčej, že věřitel musí se také s upomínkou obrátiti nejprve na rukojmího.⁴³⁾ »Máš-li rukojmě, k němu hled a ne k jistci.«⁴⁴⁾ Tento právní obyčej vysvitá i z ustanovení knihy Rožmberské z čl. 230: obrátil-li se věřitel dříve na dlužníka a zajal-li mu dobytek, rukojmí namítá věřiteli: »jal si toho, i obral's, což jměl, jehož jsem se ručil, v ty časy, když mě jměl vypraviti, a tos učinil na mů škodu.« Přes to, že ostatek tohoto článku je zatemněn,⁴⁵⁾ vidíme i v obraně rukojmího panující názor na rukojemství: rukojmí jako zástava stojí mezi dlužníkem a věřitelem a dlužník má ho svým jméním vyvaditi.

V listech dlužních mluví se také přímo o tom, že má býti napomenut nejprve rukojmí, o upomínce dlužníka pak se tu nemluví.

³⁷⁾ Ač XI., 338 (1520).

³⁸⁾ V právu langobardském a burgunském rukojmí objevuje se také jako prostředník »mediator«. Horten, Personalexekution in Geschichte und Dogma, I., 1893, str. 105.

³⁹⁾ R. t. t., I., 17 č. 57.

⁴⁰⁾ R. t. t., I., 46 č. 164 (1318), srov. jiné příklady R. t. t., I., 13, 41 č. 142, 143 a j.

⁴¹⁾ L. c. I., 254 č. 659.

⁴²⁾ Velmi názorný příklad viz v Žerotínových listech, II., 218 č. 175.

⁴³⁾ Příkladem srov. pŕuhon L. c. II., 204, č. 893 a nález, l. c. 226 č. 250.

⁴⁴⁾ Rybička, l. c. 207.

⁴⁵⁾ Brandl opravil různé rukopisy a podal vlastní svůj tekst: »tehda právo vypravě se, nebo naplně rukojemstvo proto napřed a potom mluví nebo upomínaj, ač máš čse, toho jenž slíbil, nebo jenž byl jal.« Brandl tu vysvětluje, že rukojmí mohl se obrátiti i na věřitele, spatřoval-li v jeho jednání vlastní škodu. Skutečně shledáváme i později, že rukojmí pohání věřitele, domnívá-li se, že ho věřitel poškodil svým postupem. L. c., II., 179 č. 743; o tom viz níže.

Z počátku 15. stol. máme zachovánu zprávu, že dlužník brání se upomínce věřitelově a žádá, aby napomínal dříve rukojmí: »by mně svěřil, byl bych povinen plniti, ale poněvadž jest žádal ode mne rukojmí, ty upomínaj.«⁴⁶⁾ V dlužním listu bylo totiž uvedeno, že rukojmí a pouze rukojmí ručí za dlužníka (»zaň«)⁴⁷⁾ a nebylo tu uvedeno, že ručí také s rukojmím dlužník. Tu zřejmě se projevuje starý názor na rukojemství. Věřitel může se obrátiti jen na toho, kdo ručí. V uvedeném případě neručil dlužník, nýbrž ručili zaň rukojmí. Snad by bylo lze tento případ také vysvětliti i tím, že uplatňuje se tu starý názor, že dáním rukojmí věřitel měl býti prozatím upokojen, a že v dání rukojmí bylo i datio in solutum se strany dlužníkovy.

V nálezech purkrabského soudu ještě ze 16. stol. máme dosvědčeno, že rukojmí jsou zbaveni závazku rukojemského, když se věřitel s jistcem přímo smlouval.⁴⁸⁾ Tato zásada byla vyslovena příkře i v právu městském, kde věřitel »strŕhna se svých rukojmí«, nastupoval přímo na dlužníka, nemohl se již více vraceti na rukojmí, neboť ti byli již touto skutečností osvobozeni.⁴⁹⁾

Byl-li pohnán rukojmí a dozná-li před soudem rukojemství, jest vyzván, aby postavil dlužníka před soud.⁵⁰⁾ V pozdější době pohnaný rukojmí pohání přímo o zastoupení před soudem dlužníka.⁵¹⁾ O poměru mezi rukojmím a dlužníkem se ostatně ještě zmíníme. V pŕuhonech rukojmího se také zřejmě prohlašuje, že věřitel nechce již déle čekati a proto že rukojmí pohání dlužníka o vyvazení.⁵²⁾ Dlužník výslovně pak prohlašuje, že bude-li od rukojmí napomenut, chce plniti a tím vyvaditi rukojmí.⁵³⁾ Rukojmí v těchto pŕuhonech pohání dlužníka o vyvazení dříve, než plnil za dlužníka. Později však nemohl tak již činiti, dokud sám nesplnil svou povinnost rukojemskou.⁵⁴⁾

Rukojmí svou funkcí jako prostředník mezi věřitelem a dlužníkem nabýval úkolu i exekutora věřitelova vůči dlužníku.⁵⁵⁾ Tento úkol mnoho nám ještě vysvětlí ve vylíčení poměru mezi dlužníkem a rukojmím, který vylíčíme v kapitole následující. Vysvitnou nám i mnohé nejasnosti, kterých bychom vysvětliti jinak nemohli. Čteme na př. v deskách pŕuhonných pŕuhon, v němž původ pohání, »že jest se mne vzal peníze a praví, by za mě Kuníkovi slíbil a já jeho v tom nikdy nezastavil.«⁵⁶⁾ Setkáváme se tu s tím, že určitá osoba předstírá rukojemství patrně návodem věřitelovým a vymáhá dluh od dlužníka.

Uvedeme tu ještě další příklady, abychom jimi potvrdili naše tvrzení. V pŕuhonech moravských čteme prohlášení rukojmího, že věřitel přijal ho v rukojemství: »tu mě slíbil neupomínati z toho rukojemství, proto, abych mohl tím pilněji upomínati toho pána, jakož jsem zaň rukojmí.«⁵⁷⁾ Věřitel se v této smlouvě s rukojmím vzdával práva upomínati rukojmí, aby

⁴⁶⁾ Prokopa písaře Novoměstského Česká »Ars dictandi« (ed. Mareš, 1900), str. 40—41.

⁴⁷⁾ V listu bylo uvedeno pouze »zaň« a nikoli »s ním«.

⁴⁸⁾ Nálezové, str. 178 (1593).

⁴⁹⁾ Koldín, J VI.

⁵⁰⁾ R. t. t., I., 41 č. 144; Petrus (rukojmí) debet statuere Luczykonem (dlužník).

⁵¹⁾ Žerotín, Zápisy, I., 88; L. c. II., 288 č. 1220.

⁵²⁾ Registra I., C 4, podobně C 20 a j.

⁵³⁾ C. ep. M. IX., 102 (1359).

⁵⁴⁾ Ač XIX., 627 (88). Podporcí ktož by za koho byl, nemuož prve hnáti z toho, za kohož jest podporcí, duokudž nic nedá za to. (1501.)

⁵⁵⁾ Srov. Koschaker, l. c. 68.

⁵⁶⁾ L. c. II., 585, č. 861; srov. tamtéž pŕuhon č. 859.

⁵⁷⁾ L. c., II., 159 č. 634.

tím více naléhal rukojmí na dlužníka, aby dluh platil. Tuto funkci rukojmí máme také potvrzenou i z práva veřejného ze 13. stol. Ve smlouvě mezi Přemyslem I. a biskupem pražským z r. 1219 praví totiž Přemysl: *infra terminum predictum iudicium et iustitiam bona fide secundum regni nostri consuetudinem faciemus, datis et constitutis ad hoc exequendum fideiussoribus sex nobilibus regni nostri... qui apud nos, si negligentes, quod absit, in hiis exequendis inveniremur, effciter deberent sicut fide data, elaborare.*⁵⁸⁾

Odtud také vysvětlíme si ustanovení, že přechne-li »přístavní« čeledín t. j. čeledín na určitý čas přijatý, neobrací se pán, jemuž prchl, na toho, ke komu prchl ani přímo proti čeledínu, nýbrž na rukojmí, kteří se za čeledína zaručili, aby ho postavili opět do služeb jeho pána.⁵⁹⁾

Kromě této podoby rukojemství, v pramenech našich vyskytá se ještě jiná forma. Rukojmí totiž mohou v dlužních listech vystupovati jako solidární dlužníci spolu s dlužníkem hlavním⁶⁰⁾ A tu v listech jest vytknuto, že první jistec a dlužník (*debitor principalis, selbtschuldiger*)⁶¹⁾ a rukojmí a spoluslibce (*compromissores, in solidum et indiuisim promissores pari manu*)⁶²⁾ jsou dlužní dluhu pravého a spravedlivého... Rukojmí jest tu zavázán platiti »*tamquam legitimus debitor*«⁶³⁾ V české listině tento poměr jest vyjádřen: *my... první jistci a my... rukojmě a spoluslibce za ně... my s nimi a oni s námi, slibujem... rukú společnú a nerozdílnú.*⁶⁴⁾ Rukojmí prohlašuje, že na žádost dlužníkovu udělal se vedle něho jistcem věřiteli za dvě stě zlatých, které si dlužník ku své potřebě vypůjčil.⁶⁵⁾ Jiný příklad máme zachován ze 14. stol. z moravských listin.⁶⁶⁾ Tu slibují prodávající spraviti prodaný majetek spolu s rukojmími, ale rukojmí prohlašují: »*bona et spontanea voluntate ad omnia et singula predicta... nos subicimus et fideiussores et principales debitores esse recognoscimus promittentes bona fide... vna cum predictis amicis nostris... coniectis manibus in solidum tenere et servare et firmiter adimplere.*«⁶⁷⁾

Rukojmí stával se v těchto případech spoludlužníkem. Byl jistcem i rukojmím.⁶⁸⁾ Dlužník hlavní mohl ovšem vystupovati vedle rukojmí-dlužníků jako takový a neručil tudíž; mohl však býti i spolurukojmím

⁵⁸⁾ Friedrich, Codex II., č. 172 (1219). Jiný zajímavý příklad máme z doby pozdější, z doby husitské: Perchta ze Šternberka přistupuje r. 1421 ku straně pod obojí. Za ni se zaručují purkrabí, purkmistři a konšelé jejích hradů a měst. Slíbují, že budou se přičiňovati a přemluví Perchtu, odstoupí-li od strany pod obojí. A č. I., 149 (1421).

⁵⁹⁾ VI. Zř. Z. čl. 285, Z. z. 1549, J 25; R. t. t., I., 165 č. 76, aby rukojmím kázali, aby jej postavili, a když postaven bude, aby jemujei vydali.

⁶⁰⁾ Zajímavý příklad poskytuje nám listina kolem r. 1260, kdy Přemysl zavazuje se za 3000 hř. stříbra praví: *damus etiam mandatum speciale reverendo in Christo patri domino Pragensi episcopo, B. C. D. fidelibus regni nostri se constituendi principales debitores et cuiuslibet eorum in solidum pro memorata pecunia soluenda et assignanda... v závěru listiny se praví: nos et condebitores nostros...*

⁶¹⁾ C. ep. M. XI., č. 327.

⁶²⁾ C. ep. M. X., 119 (1370), srov. Ač VIII., 508. A my... jistci za to vedle sebe a s sebou postavujem pravé a jisté rukojmě; k tomu listinu C. ep. M. XV. č. 227, kde se vyskytají debitores in solidum, ale pouze jeden má vlehnouti.

⁶³⁾ C. ep. M. XI., č. 387 (1386).

⁶⁴⁾ C. ep. M. XIII., 358 (1404).

⁶⁵⁾ L. c. IV., 155 č. 921; a já ja zaň rukojmí z víry i jistcem jsem se zaň učinil, aby ke škodě nepřišel. L. c. V., 394 č. 720.

⁶⁶⁾ C. ep. M. IX., 188 (1361).

⁶⁷⁾ Srov. též C. ep. M., X., 133 (1371) *vna cum infrascriptis distrigitoribus nostris, qui pro nobis ac vna nobiscum adimplere promittunt, C. ep. M., VII., 344: nos... in solidum cautione fideiussoria debitorie obligari...*

⁶⁸⁾ L. c., II., 301 č. 1294.

vedle svých rukojmí, o čemž se ještě zmíníme. Rukojmího-spoludlužníka mohl poháněti věřitel jako dlužníka a nemusel hleděti ku právnímu poměru s hlavním dlužníkem t. j. nemusel vyčkávati, až hlavní dlužník bude v prodlení. Forma rukojemství tohoto druhu souvisí již s dalším vývojem. Rukojmí nebere na sebe již jen pouhé ručení, nýbrž činí se také dlužníkem a přejímá dluh i ručení, které se v jeho osobě spojují.

Rukojmí stával se tu však spoludlužníkem pouze formálně. Trojstranný poměr mezi účastněnými osobami trval a býval zdůrazněn smlouvou, kterou obyčejně uzavíral rukojmí s jistcem. Jistec se v ní zavazoval, že vyvadí rukojmího z rukojemství. O tom však pojednáme v kapitole následující.

Z povahy českého rukojemství plyne, že mohl se zavazovati jako rukojmí i dlužník sám. Vystupuje tu dlužník jako samoručitel.⁶⁹⁾ Zvláště při prodeji majetku setkáváme se s doložkou: *disbrigare debet ipsemet vendens tantum*« nebo »*disbrigare debet ipsemet vendens et fideiussit et cum eo.*«⁷⁰⁾ Setkáváme se tu i s tím, že prodávající vystavuje listinu jako takový a v druhé listině slibuje s rukojmími: *ita promissimus et presentibus promittimus cum nostris fideiussoribus... predictam villam cum suis pertinentiis disbrigare et exbrigare.*⁷¹⁾ Prodávající se tu nazývá pak »jistcem i správčím.«⁷²⁾ Opakem jsou listiny, kde se vytyká, že prodávající spravovati nemá, nýbrž pouze rukojmí za něho.⁷³⁾

Z vývodů předešlých vyplývá: v pramenech by nemohlo býti zdůrazňováno, že dlužník ručí s jinými rukojmími, kdyby nemohl dluhovati, aniž by ručil. Tím jest jen opět potvrzeno, co jsme shora o povaze českého rukojemství zdůraznili.

Obyčejně pak posledně vytknutý způsob rukojemství, totiž ručení dlužníka s rukojmími, spojoval se se způsobem, kdy rukojmí ručili i dluhovali. Bylo tomu právě v listech, kde rukojmí i jistec slibovali společně. V těchto případech »všichni jistec i rukojmě za jednoho člověka slibují a všichni jsou rukojmě a všichni jistci.«⁷⁴⁾ V soukromém právu objevuje se tato forma ve 14. stol. a ve století 15. pak stává se vzorem pro ručení rukojmího. Slíbují takovýmto způsobem i čeští páni za své panovníky.⁷⁵⁾

Při rukojemství dlužno dále rozlišovati, kdy nastávala pro rukojmího povinnost plniti závazek rukojemský. Tu třeba rozeznávati případy, kdy dlužník byl dlužen něco plniti, t. j. měl předsevzítí určitou činnost pozitivní a případy, kdy měl se něčeho zdržeti nebo byl povinnen zachovati určitý stav, t. j. předpokladem tu byla určitá činnost negativní.

Při prvému druhu dluhu mohl obrátiti se věřitel na rukojmího v tom čase, kdy dlužník neplnil. V pŕihonech se proto vytyká, že dlužník »*hoc non fecit, hoc non complevit.*«⁷⁶⁾

Měl-li dlužník zdržeti se určitého jednání a zachovati určitý stav, pak rukojmí měl plniti tím časem, kdy rukojmí porušil svůj slib.⁷⁷⁾

⁶⁹⁾ C. ep. M., VI., č. 364 (1328), *promittimus tenemur solvere...*

⁷⁰⁾ R. t. t., I., 509, L. 10, 593, J 14.

⁷¹⁾ C. ep. M., XII., č. 330 a č. 331; srov. *Ars dictandi*, str. 21 a správce jisté a neb samí se přistaviti.

⁷²⁾ L. c., VII., 24 č. 139 »že mi nespravil ja správčí toho, neb sú mi rukojmě všeci zemřeli a on jistec a správčí živý zůstal...«

⁷³⁾ R. t. t., II., 496, C 17 (1497).

⁷⁴⁾ *Ars dictandi*, str. 41.

⁷⁵⁾ C. ep. M., X., č. 247 (1375).

⁷⁶⁾ R. t. t., I., 16, 17 č. 54, 41 č. 143, C. j. b., II., 2, 6 a j.

⁷⁷⁾ Na př. *quod impediuit et intromisit se de illa hereditate R. t. t., I., 41 č. 144, 46 č. 164; srov. Ars dictandi, str. 26—27.*

Z posledního příkladu je také zřejmo, že rukojmí mohl se zaručiti za dluh již existující, ale nebylo překážky, aby neručil i za dluh, který teprve vznikne.⁷⁸⁾

Rukojmí mohli se zaručiti také, že budou plnit jen tehdy, zemře-li dlužník nesplniv dluhu.⁷⁹⁾

Ručení rukojmího nevzniká ovšem teprve tím okamžikem, kdy rukojmí má plnit, nýbrž právě tak jako u zástavy, rukojemství lpí na rukojmím již od té doby, kdy se zaručil. Prameny se vyjadřují, že rukojmí stojí v rukojemství »stat in cautione«.⁸⁰⁾

O b s a h r u č e n í rukojmího řídí se smlouvou rukojemskou. Ručení rukojmího však jest samostatné a neshoduje se často s obsahem dluhu. Velmi často se setkáváme s tím, že rukojmí ručí pod určitým základem, který slove »vadium fideiussorium«, »základ určený«.⁸¹⁾ Příkladem poslouží nám pŕuhon z desk pŕuhonných: A conqueritur super B pro vadio fideiussorio L marc. argenti, quia fideiussit pro C, quia non debuit [eum] impedire in hereditate sua innata quam diu viveret, ibidem ipsum impedivit, quia intromisit se de dicta hereditate et tenet sine iure, ideo amisit vadium fideiussorium nominatum.⁸²⁾ V jiných případech mluví se o »debitum fideiussorium«.⁸³⁾ Ručení tohoto způsobu vyskytá se velmi často, ručil-li rukojmí, že kupec nebude v držbě koupené věci rušen,⁸⁴⁾ že výrok ubrmanský, výrok rozhodčích mezi stranami bude zachován,⁸⁵⁾ aneb, že někdo na určité místo se dostaví.⁸⁶⁾ Při porušení výroku rozhodčích mluví se i o pokutě (ratione pene), které se podřídí rukojmí ručící za to, že nebude výrok porušen.⁸⁷⁾ Stejně tak, jako při těchto smlouvách z práva soukromého, nalézáme příklady ručení rukojmího pod určitým základem z práva trestního. Vyskytají se totiž příklady, kdy rukojmí ručí sub vadio fideiussorio pro poranění.⁸⁸⁾

Jiný způsob ručení rukojmího jest při správě (evikci). Kdo byl rukojmím za správu, byl povinen očišťovatí statek proti tomu, kdož by jej právem zemským nařkl⁸⁹⁾ a ovšem musel navrátiti dlužnou částku, nemohl-li správu provéstí.⁹⁰⁾ Rukojmí musel zastupovatí kupce na soudu, byl-li kupec pohánán o koupenou věc. Kupec mohl i pohnatí rukojmí, aby ho zastoupili.⁹¹⁾ V listinách se proto prohlašuje, že rukojmí jsou zůstavení »ku správě a obráncím toho dřevěřečeného zbožie«.⁹²⁾ Rukojmí v pŕuhonu

78) Srov. na př. C. ep. M., X., č. 118 (1373).

79) Je to zvláštní případ, v němž věřitelem je markrabě. Dlužník slibuje markrabímu, že bude sloužití mu do té doby, až zaplatí dluh: cum eadem pecunias... persoluero, tunc a prefato serucio... liber ero, C. ep. M., X. č. 238.

80) Na př. R. t. t., II., 91 (1412).

81) Ač XIX., 408 č. 2762.

82) R. t. t., I., 46 č. 164 (1318), srov. jiné příklady eodem 13, 41 č. 142, 143 a j. Rád práva zemského v čl. 82 v čes. textu praví: »kdyby kto z rukojemství, z základu... chtěl koho pohnatí«, což v lat. textu je přeloženo: »Item si quis alium pro vadio fideiussorio... in iudicio convenerit...

83) R. t. t., I., 17 č. 57.

84) R. t. t., I., 72, C. ep. M., VI., č. 38 (1310).

85) C. ep. M., X., č. 118, L. c., 264 č. 1077.

86) Srov. Kniha Rožmberská, str. 86; srov. Ač XIII., 520 č. 1957.

87) C. ep. M., X., č. 118 (1373).

88) R. t. t., I., 56 č. 201.

89) C. ep. M., VI., č. 114 (1317), daz Wir... Puergil vnde Schirm wordin sein. Zápisy Žerotínovy, I., 161.

90) L. c., VI., 134 č. 794.

91) »že mi jest rukojmí za správu za Polom a z toho sem pohnán, an mne zastoupití nechce ani spraviti, tak jakož list správčí svědčí«, L. c., IV., 114 č. 524, 245 č. 1106, 528 č. 1198. Žerotín, Zápisy, I., 154 a j.

92) C. ep. M., XIV., 64.

prohlašuje, že »jsú židé Brněnští pohnali p. Pušku (kupce) a já jsem jej podle slibu musil zastúpiti i musil jsem zaň dáti šest a osmdesát hř. g. za tu zprávu«.⁹³⁾ Rukojmí měl pečovatí, aby byl trh do desk vložen a měl naléhatí na prodávajícího, aby trh do desk vložil.⁹⁴⁾ Nevložil-li prodávající trhu do desk a zemřel, vkládají sami rukojmí trhovou smlouvu do desk. Jsou toho časté vklady v moravských deskách dokladem.⁹⁵⁾ Vklad rukojmí zní, že prodávají ve jménu zemřelého majetek a vkládají ho v desky.⁹⁶⁾ Vklad jest potvrzován také panským nálezem.⁹⁷⁾ Rovněž rukojmí vkládají věno muži po smrti manželčině a obvěnění po smrti mužově jeho ženě.⁹⁸⁾

Rukojmí má plnití to, zač se zaručil. Čteme proto v deskách pŕuhonných pŕuhon, v němž pohání rukojmí věřitele, »že chce (věřitel) se mne peníze vzítí a já jsem hotov, jestli že mne jistec neodvadil, chtěl bych jemu učiniti, c o ŝ b y c h m ě l u č i n i t i a o n t o h o o d e m n e n e c h c e p ř i j í t í.«⁹⁹⁾ Při tak zv. »rukojemství na postavení«,¹⁰⁰⁾ t. j. při rukojemství, že určitá osoba dostaví se na určité místo, měli rukojmí povinnost postavití tuto osobu na tomto místě. Postaví-li ji, pak splní svůj závazek rukojemský: »poněvadž jsú jej rukojmí panu Thunklovi postavili a pan Jiřík [Thunkl] jeho přijítí nechtěl, že jsú základu dosti učinili a nemá jich pan Jiřík z něho upomínatí.«¹⁰¹⁾

Věřitel mohl se obracetí, jak vyličeno, v nejstarší době nejprve na rukojmího a rukojmí sprostředkoval styk mezi věřitelem a dlužníkem. Později však, když vystupoval dlužník jako samoručitel, ustupuje rukojmí do pozadí a staví se vedle dlužníka. Přes to však ručení dlužníkově není plně primérní. Udržuje se stále starý obyčej, že nejprve upomenut má býti rukojmí, jak bylo výše vyličeno. Kde ručí dlužník i rukojmí solidárně, pohánění jsou oba s o u č a s n ě.¹⁰²⁾ Zásada, že rukojmí ručí solidárně, proniká teprve poněnáhu. Uplatňuje se nejprve při správě, kdež jako správci nejčastěji ručili nejen rukojmí, nýbrž i prodávající. Tu proniká subsidiární ručení rukojmího již ve 14. stol.¹⁰³⁾ Roku 1456 bylo pak nálezem zemského soudu rozhodnuto, že nejprve pro správu jest se táhnouti na dědiny jistcovy a teprve potom na rukojmí.¹⁰⁴⁾ Přes to však při jiných způsobech rukojemství jest ve Vladislavském zřízení zemském ponechána volnost věřiteli, aby upomínal především rukojmího, který pak má povinnost sdělití upomínku jistci a ostatním rukojmím. Tato povinnost rukojmího jest tak přísná, že vezme-li jistec a ostatní rukojmí škodu proto, že upomenutý rukojmí nesdělil upomínky, mohou

93) L. c., II., 32 č. 142.

94) L. c., III., 199 č. 879.

95) Příkladem Landtafel O. C., X., 84, 98, 215, XI., 194, B. C. XI., č. 110 a j.

96) Landtafel B. C., XII., č. 170.

97) L. c., II., 587 č. 872.

98) Příkladem Landtafel O. C., X., č. 298, 546, A. S. de D. et M. de G. fideiussores pro M. D. de D. mortua Wenceslao Skrbensky de D. et disbrigatores bonorum eiusdem Margarethe Wenceslaw Skrbensky de D. et eius heredibus... curiam hereditariam... que olim Margarethe defuncte fuit... dant et intabulant hereditarie possidendam.

99) L. c. II., 587 č. 872.

100) Kniha Rožmberská, str. 86.

101) L. c., V., 74 č. 353.

102) L. c., II., 28 č. 119, 120, 52 č. 257, 258 a j.

103) R. t. t., I., 457. Při správě setkáváme se již ve starší době, že ručí za správu sám prodatel. Slíbujíc obránití prodaný majetek zvláště proti nárokům příbuzných (ssutí); na př. C. ep. M., IV., 39 (1269); zaručení správy uvedeno jest již r. 1321 jako obyčej dávný: quod commune ius terre requirit in hereditatibus temporibus ab antiquis, Regesta III., č. 715.

104) VI. zř. z. čl. 179, srov. čl. 156.

poškození na nedbalého rukojmího dokročiti.¹⁰⁵⁾ Také kniha Tovačovská dovoluje, aby věřitel dokročil nejprve na rukojmí a potom teprve na jistce: »opatrní tak činí: j i s t c e s o b ě n a p o s l e d y z a c h o v á v a j í a rukojmí druhdy dělí, jedněch poženú, druhých k lání a třetích k ležení zachovají.«¹⁰⁶⁾

Pozorujeme tu vývoj, který zatlačuje ty zbytky starých názorů, které se v našem právu udržely. Vývoj ten směřuje ku uplatnění nového pojmu obligace. Ještě stále po 16. století vyskytají se zvláštní znaky, které připomínají původní povahu rukojemství. Jest jím i ta okolnost, že stále k dlužním listinám pravidelně připojují se rukojmí, což není důkazem toho, že by rukojemství bylo pro rukojmího závazkem lehkým, nýbrž zbytkem názorů té doby, kdy dlužník m u s e l dáti buď zástavu nebo postaviti rukojmí, dlužil-li se. Ručení rukojmího teprve v dalším vývoji ponenáhlu, jak bylo již zmíněno, stává se subsidiárním pro případ, že nevystačuje jmění dlužníkovy. Věřitel pohání pak rukojmí o zbytek, plnil-li dlužník jen část a zbytek plniti nechtěl.¹⁰⁷⁾ Také z počátku 17. století mizí obyčej, že rukojmí jsou osvobozeni, obrátí-li se věřitel nejprve na rukojmí.¹⁰⁸⁾ Při správě pak uplatňuje se přímo beneficium ex-cussionis a kupec nemůže již hleděti ku statku rukojmí dříve, než provedl exekuci na statek prodávajícího.¹⁰⁹⁾

§ 2. Poměr dlužníkův ku rukojmí.

Dlužník již ze smlouvy rukojemské zavázán jest vyvaditi rukojmí a nahraditi mu veškeru škodu, kterou by vzal za své rukojemství. Viděli jsme již shora, že v českém právu udržuje se starý názor, že rukojmí ručí a nedluhuje. Dlužník měl proto rukojmího jakožto ručícího právě tak jako ručící zástavu z ručení vyvazovati. Dlužník stvrzoval tento svůj závazek obyčejně ještě zvláštní smlouvou s rukojmími. Ale smlouva tato nutna nebyla. I když dlužník rukojmím neuložil v desky, že ho vyvadí, obdrží rukojmí proti dlužníkovi za právo, dokáže-li, že nebyl vyvazen.¹⁾

Listy, kterými zavazoval se dlužník rukojmím, že ho vyvadí, nazývaly se listy záškodními nebo podpůrčími.²⁾ V nich sliboval dlužník, že bude pečovati o to, aby rukojmí nevzali škody, že vyvadí rukojmího z jistiny, z lichvy i ze všech škod, které by utrpěl z poměru rukojemského.³⁾ Mezi škody byly počítány i soudní útraty, musel-li rukojmí dlužníka poháněti o to, aby ho vyvadil.⁴⁾

Jistec se tu stával rukojmím svého rukojmího za dluh, že rukojmí bude vyvazen. V deskách pňhonných čteme na př. pňhon rukojmího,

¹⁰⁵⁾ Vl. zř. čl. 399; 1549 R 7.

¹⁰⁶⁾ Kniha Tovačovská, kap. 43.

¹⁰⁷⁾ L. c., VI., 298 č. 1802.

¹⁰⁸⁾ Nálezové, str. 303, roku 1606.

¹⁰⁹⁾ Ač XIX., 602 (85a).

¹⁾ Ač XIX., 559.

²⁾ Ač I., 401; Demuth, Kniha Tovačovská, str. 142, ve formulích ze XIV. stol. zove se také tento závazek »forma obligationis minoris«. C. j. b., II., 2, 303.

³⁾ Obyčejně listy zněly: Et ubicunque pro eo sigilla ipsorum essent obligata et appensa, promissit eos, siquid eis contigeret propter huius modi fideiussoriam cautionem, liberare omni eorum sine dampno. R. t. t., II., 36 (1407), C. j. b. II., 2, 306, č. 65.

⁴⁾ L. c. II., 80 č. 308, jakož mi slibil mŭ pečef odvaditi... toho mi neučinil, až jsem musel na něm jistiny dobyti zemským právem a pro to veliké náklady činiti toho dobývaje a skrze to škody jsem vzal.

v němž prohlašuje: »že sem slibil za otce jeho za správu za Arnoltice a on jsa j i s t e c i r u k o j m í m u o j i nechce mne vyvaditi.«⁵⁾ Dlužník zavazuje se svému rukojmím, že nevyvadí-li ho ze závazku rukojemského, bude se moci rukojmí uvázati v jeho veškeren majetek, utrpí-li rukojmí škodu.⁶⁾ Rukojmí mohou také držeti zastavený majetek dlužníkův, dokud nebudou vyvazeni.⁷⁾ I tu se jeví funkce rukojmího jako exekutora vůči dlužníkovi, o níž jsme se již nahoře zmínili. Dlužník slibuje vyvaditi rukojmí i pod určitou pokutou peněžitou.⁸⁾ I za jiných přísných podmínek zavazoval se dlužník. Uvedeme tu příkladem ustanovení již citovaného listu záškodního: »Pakli bychom jich nevyvadili,« slibuje dlužník, »tehdyť dávámy jim moc tiemto listem, aby nás mohli jímati, stavovati, i naše lidi, i v zbožie se uvázati, dokudž bychom pečeti jich nevyvadili.« Zemská zřízení potvrdila právní obyčej již trvající. Předepsala, že slibil-li dlužník svým rukojmím, že je vyvadí, a nevyvadí-li jich, mohou se s komorníkem uvázati v jeho majetek. Je-li v zápise dlužníkově doplněk, že vyvadí rukojmí své statkem, »kterýž má nebo míti bude«, pak i prodá-li svůj statek, není to na překážku nároku rukojmího.⁹⁾ Zapiše-li dlužník statek jen některým rukojmím, mohou ostatní rukojmí klásti tomuto zápisu odpor a mají býti i oni vyvazeni.¹⁰⁾

Jako v poměru mezi rukojmím a věřitelem, také v poměru mezi rukojmím a dlužníkem kladen důraz na »dobrú vieru«. Dlužník slibuje rukojmí svému, že bude-li ho žádati za vyvazení: »proti tomu nic neřiekati, pakli bychom co proti tomu co řekli, tehdy bychom proti své cti a vieře řekli, dokudž bychom nevyvačili.«¹¹⁾

V listech podpůrčích dlužníkovy bylo také často připojováno ustanovení, jak mají se rukojmí zachovati na případ dlužníkovy smrti. I v tomto případě mohli se rukojmí uvázati ve statek dlužníkův a přímo se jím vyvazovati. Nalézáme tu příklady, kdy skutečně berou rukojmí celé jmění v zástavu.¹²⁾ Jsou-li tu dědici, mají oni vyvazovati rukojmí svého otce. Také žena vyvazuje rukojmí svého muže z jeho jmění.¹³⁾ Dědicům (dcerám) jest nařizeno nálezem zemského soudu: »chtí-li se v statek otce svého uvázati, aby rukojmí vyvadily, pakli nechti, ale aby to rukojmím pustily, aby se vyvazovali.«¹⁴⁾ Statek dlužníkův po jeho smrti je i přímo rozdělen rukojmím, aby se jím vyvazovali.¹⁵⁾ Může tak učiniti i dlužník sám v kšaftu, čině své rukojmí správce a poručníky svého jmění po smrti, aby sami se vyvadili.¹⁶⁾ Později však bylo ustanoveno, že rukojmí nemůže ku statku zemřelého hleděti, dokud sám nesplnil svůj slib rukojemský.¹⁷⁾ Také ustanoveno, že ujmou-li se rukojmí statku, který byl již

⁵⁾ L. c. IV., 436 č. 820.

⁶⁾ C. j. b. II., 2, 303 č. 60; Regesta IV., č. 2223, sub pignore omnium bonorum.

⁷⁾ C. ep. M., XII., č. 69, Landtafel B. C. III., č. 464, č. 581.

⁸⁾ C. j. b. II., 2, 306.

⁹⁾ Z. zř. 1549, H 21.

¹⁰⁾ Ač XIX., 559.

¹¹⁾ Ač I., 401, Regesta IV., č. 2223 (1345) exclusis dolis ac dilationibus.

¹²⁾ R. t. t., II., 316—317.

¹³⁾ Ač XIX., 558.

¹⁴⁾ L. c. IV., 339 č. 63, srov. Zápisy Žerot., I., 209; stejně tak i manželce: což jiného statku muže svého drží, aby toho rukojmím, kteříž isú zaň slibili, postúpila, aby se čím vyvazeti mohli, L. c. V., 20, č. 106.

¹⁵⁾ L. c. V., 91 č. 536, Kapras, Pozůstatky, II., 118 č. 13, rukojmí prodávají určitý dlužníkův majetek »nemohúc žádného mieti, kto by je z takovych dluhuov vyvadil«.

¹⁶⁾ R. t. t., II., 230 A 15.

¹⁷⁾ Ač XIX., 559; L. c., V., 231.

zapsán, neobdrží za právo.¹⁸⁾ Zůstalo-li více dluhů po dlužníku, než jeho statku, museli rukojmí podle svého slibu dopláceti na pohledávky.¹⁹⁾

Jinou povinností dlužníkovou bylo zastupovati rukojmí své před soudem. I tu dlužník sliboval svým rukojmím, že, »bude-li kto rukojmě jeho tím listem upomínati, že je chce zastúpiti a vyvaditi.«²⁰⁾ Rukojmí mohl i poháněti dlužníka, aby ho zastoupil a dlužníkovu uvolení se, zastoupiti rukojmí, bývalo stvrzováno na soudě panským nálezem.²¹⁾ Zvod pak šel především na dlužníka a nedostalo-li se majetku na dluh, teprve potom na rukojmí.²²⁾

Jest to další stadium vývoje, že dlužník zastupuje své rukojmí. Zprvu mohl věřitel poháněti jen své rukojmí a dlužník vyvazuje své rukojmí, vkládal v jejich ruce dlužné peníze, aby plnili je sami v ruce věřitelovy. V pramenech velmi často se vytýká, že rukojmí se vyvazují penězy dlužníkovými, které od něho obdrželi.²³⁾ Dosvědčují to i časté pŕihony, kde rukojmí přijav peníze, aby se vyvadil, toho neučinil a dlužník musel opětovně platiti, aby rukojmí vyvadil a dluh splnil.²⁴⁾

Rukojmí bděli nad tím, aby dlužník nezmenšoval svého jmění, zvláště slíbil-li jim, že je vyvadí, a dal-li jim v zástavu část svého majetku. Již kniha Rožmberská v čl. 128. se zmiňuje o případě, kdy dlužník pro chudobu nemůže vypraviti rukojmí, protože »jmá ledno dědinu a statka nejmá«. V tom případě ujímají se rukojmí dědiny, drží ji v zástavě, po případě ji i prodávají.

Rukojmí pohánějí dlužníka, že »statek jinak zavadil a nám listu našeho vyvaditi nechce«. Mohou i odporovati prodeji dlužníkem předse-
vzatému tím, že pohánějí kupce, který koupil od dlužníka statek: »že mě jest odkúpil základu mého i s jeho příslušenstvím, kterýmž jsem se měl odvaditi, ježto jsem musel za to rukojemství svůj statek dáti.«²⁵⁾ Pŕihony tohoto způsobu jsou v deskách pŕihonných velmi hojně. V jiných případech rukojmí pohání kupce ještě dříve než plnil rukojemství, prohlašuje, že se měl právě odkoupeným statkem vyvazovati.²⁶⁾

V Čechách bylo v 15. stol. nalezeno zemským soudem, že stihají-li rukojmí dlužníka, který si vydlužil více než sám měl, nemá nikdo z rukojmí, kdo poháněl dříve, obdržeti více, než kdo později pohání.²⁷⁾

V 16. stol. bylo na Moravě ustanoveno, že ten dlužník, který utratil statek a zavedl tím rukojmí, měl býti dán na Špilberk a tam držán a neměl býti puštěn bez vůle rukojmího.²⁸⁾

Rukojmí mohli učiniti na jmění dlužníkovu taktéž přípověď, která zapsána byla do zemských desk. Forma této přípovědi zní: »rukojmí připovídají se na N. z N., k X. i k tomu ke všemu zboží i jinde, kdež co má, že jsou zaň rukojmí.«²⁹⁾ Rukojmí tímto způsobem pojišťovali své

18) Ač XIX., 558.

19) L. c. V., 229 č. 875.

20) L. c., III., 171 č. 248, Žerotín, Listové, I., 111 č. 45.

21) Žerotínovy Zápisy, II., 58.

22) L. c., I., 208 č. 139.

23) Srov. L. c., 228 č. 494, III., 703 č. 1395 (704 č. 1400), IV., 496 č. 989; srov. též L. c. I., 123 č. 87: et pecunie erant in Bruna reposito, cum quibus ipse Johannes se debuit liberare.

24) L. c., III., 589 č. 868.

25) L. c., IV., 240 č. 1077, 399 č. 595, 415 č. 690, 695 a j.

26) L. c., IV., 248 č. 1126.

27) R. t. t., II., 524.

28) Brandl, Právník, IX., 440.

29) L. c., V., 24, č. 137.

právo postihu na statku dlužníkově. Činí tak i po smrti dlužníkově. Tu se prohlašuje, že dlužník »svévolně listu obnoviti nechtěl, až sám umřel a jiní rukojmí a já na jeho statek za jeho živnosti přípověď učinil jsem, nemoha jeho jináč sobě k místu přivésti.«³⁰⁾

Viděli jsme, že rukojmí pohání dlužníka v té době, kdy již jest pohnán věřitelem.³¹⁾ Později vyvinul se obyčej, že byl-li rukojmí od věřitele již pohnán, nemohl již poháněti více dlužníka. Mohl ho žádati, aby ho vyvadil, avšak pŕihonem naň dokračovati nemohl. Za to nabyt rukojní práva žádati, aby byl kdykoli od dlužníka rukojemství zbaven, buď aby byl vyvazen, nebo aby dlužník na místo něho postavil jiného rukojmího.³²⁾ Zřízení opolsko-ratibořské ustanovuje, že rukojmí má, nechce-li v rukojemství státi, čtvrt léta před vyjitím času vypověděti rukojemství listem otevřeným s dvěma svědky. Mlčí-li pak dlužník i věřitel a projde-li lhůta plnění, rukojmí je rukojemství prost.³³⁾

I později zachována byla původní povaha rukojmího jako osoby ručící. Vyplyvaly z této povahy rukojmího proň povinnosti, které nalézáme i později vyslovené v zemských zřízeních. Neboť byl-li rukojmí upomenut od věřitele, musel upomínku sdělit svým spolurukojmím i dlužníku. O tom byla již výše učiněna zmínka. Byl-li pak sám pohnán, musel se dostaviti před soud. Neboť ztratil-li nestáním, nebyl jistec povinen nahraditi mu škodu, kterou vzal nestáním před soudem.³⁴⁾

Plnil-li rukojmí, nabýval beze všeho dalšího práva vymáhati pohledávku na dlužníku. Nebylo tu třeba, aby věřitel převáděl na rukojmí svou pohledávku.³⁵⁾ Splnění rukojmí měl postavení v procesu vůči dlužníku privilegované. Neboť v těchto případech byly pŕihony rukojmí bezpečny před všemi obranami, t. j. dlužník nemohl namítati žádnou obranu, bylo-li splnění rukojmí prokázáno.³⁶⁾

§ 3. Způsoby ručení více rukojmí.

Byl-li jeden dlužník, jeden rukojmí a jeden věřitel, poměr mezi nimi byl jednoduchý a spočíval na zásadách vylíčených. Obyčejně však v našem právu bývá více rukojmí. A tu mezi nimi vzájemnou smlouvou mohou se vyskytnouti různé způsoby ručení. Rukojmí buď ručí rukou společnou a nerozdílnou, nebo ručí každý rukojmí pouze za svou část. Vyskytají se dále případy, kdy ručí rukojmí za rukojmí věřiteli, ale též případy rukojemství podpŕného, kdy ručí třetí osoba rukojmímu za jeho vyvazení.

Je-li více dlužníků, mohou ti také sobě ručiti navzájem.

Nejčastěji vyskytají se případy, kdy ručí více rukojmí rukou společnou a nerozdílnou. Je to také způsob nejstarší a pramení z prvotní formy soužití rodinného v nedílnosti. Tak jako prvotně žily rodiny na nedílném majetku, tak také rukojmí ruče svému věřiteli, byl v ručení nedílný se svými spolurukojmími. A tak jako nedílnost ro-

30) L. c., V., 24 č. 131, podobně mohl činiti přípověď věřitel na rukojmího, L. c., VI., 164 č. 957.

31) Srov. na př. L. c., IV., 274 č. 50.

32) VI. zř. čl. 396, v lat. textu: ut cum tali fideiussione eximeret, quod id facere tenetur et eum liberare. Zř. z. 1549, R 4, Ač XIX., 377.

33) O. l. 48 r. 8.

34) R. t. t., I., 234 č. 23, VI. zř. čl. 403, Ač XIX., srov. Koldín čl. J VIII.

35) Srov. pŕihony rukojemské na př. L. c. II., 299 č. 1281.

36) Žerotín, Zápisy I., 88—89.

dinná dochovala se u nás do dob velmi pozdních, forma rukojemství rukou společnou a nerozdílnou byla pravidlem ještě všeobecně v době XV. století.¹⁾

O rukojmích ručících společně čteme, že ručí »in solidum manu coniuncta ita, quod nullus, se ab aliis separet,²⁾ unanimiter coniunctis manibus... in solidum«,³⁾ v českých listinách slibují rukojmí »ruků společnou a nerozdílnou«, aby žádný z nás rukojmí svrchupsaných jeden od druhého se nedělil ani zaplacením svého dílu kterakkoli dělit se ku odbytí mohl.«⁴⁾

Ručení rukou společnou a nerozdílnou způsobovalo, že rukojmí byli vázáni podnikati vše společně. Jak společně slibovali, museli i společně plnit. O tom také svědčí právní pravidlo: »Jeden rukojmí bez tovaryše svého v odpovídání se nedávej, sice potomně sám vymýváti musíš.«⁵⁾ Věřitel mohl totiž poháněti jen jednoho rukojmí a žádati na něm celé plnění.⁶⁾ Pohnaný rukojmí v tomto případě měl sám napomínati své spolurukojmí.⁷⁾ Mohl i poháněti jeden rukojmí druhého, aby podle svého slibu plnil vedle ostatních rukojmí⁸⁾ a aby pomohl se vzájemně vyvaditi.⁹⁾ Věřitel však pohání také všechny rukojmí společně.¹⁰⁾

Později mohli rukojmí takto ručící plnit pouze svoji část, ale splněním jejím nebyli osvobozeni: »quod nullus nostrum per solutionem sue partis a residuo debito debeat esse liber et solutus.«¹¹⁾ Nedošel-li věřitel splnění svého dluhu na ostatních, mohl se navrátiti na toho, který již plnil svou část: »jestliže by pan Vok nemohl svého na jiných rukojmí doupomínati, muože se zase navrátiti na p. Zdenka.«¹²⁾

Způsob tohoto ručení byl zvláště důležit pro ten případ, když některý rukojmí zemřel. Tu díl zemřelého spadal na všechny živé rukojmí a to i na ty, kteří již své díly zaplatili. I kdyby jen jeden rukojmí zůstal, musel plnit sám celou dlužní částku.¹³⁾ Proto díly, které rukojmí plní, nemusely býti stejné.¹⁴⁾ Těmito případy zajímal se zvláště moravský zemský soud. R. 1518 bylo tu usneseno: »kdožby to obdržel na rukojmí svém... nemá žádný výše vést než potud, pokudž oddíl jeho ukazuje a naň přišlo. Pakli by tovaryši jich zemřeli, neodbyvše svých oddílův, a ten rukojmí opět pohánán byl od jistce na něm obdržel, tehdy též se výše vésti nemá, než což by oddíl jeho ukázal.«¹⁵⁾ Později však zemským

1) Srov. kniha Tovačovská, kap. 189.

2) C. ep. M., IX., 215.

3) C. ep. M. VII., indiusim in solidum ac coniunctim ita, quod unus ab altero per dimidiam ipsius pecuniae solutionem absolui et separi non valeat. C. ep. M., IX., 188, in solidum et indiusim... pari manu, C. ep. M., X., 119, C. ep. M., XV., 323 manu coniuncta et stipulanti indiusim.

4) Ač X., 367.

5) Rybicka, I. c., str. 208. Žerotín, Zápisy, I., 124, nebo když se jeden rukojmí bez druhého nechtěl dáti v odpovídání...

6) L. c., II., 182 č. 756, protože má jiné rukojmí na ně sáhnouti nechtěl; tu jsem jemu sám listinu doplatil...

7) L. c., III., 258 č. 369.

8) L. c., VII., 277 č. 1372, že vedle položení sumy tej podle jiných pánuov rukojmí, kteříž sme se k sobě zapsali, položiti nechce.

9) L. c. I., 184 č. 361.

10) Příklad L. c., II., 24 č. 88, 89, 90.

11) C. ep. M. XV., 357, srov. C. ep. M., VII., č. 422, IX., 188.

12) L. c., III., 258 č. 369, srov. II., 60 č. 47, 138 č. 132, 142 č. 162, IV., 224 č. 976: věřitel prohlašuje: já se naň navracuji podle zemského nálezu.

13) Ač XI., 302, L. c. VI., 43 č. 244; srov. Koldín J VII.

14) Srov. L. c. VI., 43, č. 244.

15) Ač XI., 308, 345.

zřízením bylo rozhodnuto, že věřitel musí poháněti všechny rukojmí. Pohnal-li jen některé, mohli se pohnaní půhonu brániti. Příčina tohoto ustanovení jest tu zároveň vytknuta. Stávalo se totiž velmi často, že věřitel od jedněch rukojmí oddíl jich žádal, druhému však s plněním čekal. A když tento rukojmí zemřel, vrátil se opět na ty, kteří již platili. Tím způsobem někteří rukojmí přicházeli ku škodě. Proto napříště se tu ustanovuje, aby ti rukojmí, kteří již plnili své oddíly a kteří budou mít kvitanci, nemuseli platiti za ty, kterým věřitel čekal a kteří později plniti nemohli. Stejně tak nejsou nadále povinni plniti ostatní rukojmí za ty, kteří se ze země vyprodali. Ovšem zemřel-li některý z rukojmí, třeba by již rukojmí byli pohnaní, pak musí ostatní rukojmí plniti oddíl zemřelého.¹⁶⁾

Poháněl-li věřitel o obnovení listu, mohl pohnat jen jednoho rukojmí. Pohnaný měl dbáti toho, aby mu spolurukojmí pomohli. Kniha Drnovská tu poznamenává: »Ale lépe jest pohnat dvů neb více pro smrt«. Ale později i tu byl tento obyčej změněn: věřitel musel poháněti všechny rukojmí, chtěl-li, aby mu list byl obnoven.¹⁷⁾

Druhým způsobem ručení rukojmí bylo ručení pouze za určité části. Tu pak každý rukojmí »muož svým dílem odbýti.«¹⁸⁾ Mohlo tomu tak býti především při plnění peněžitém. Rukojmí byl splněním svého dílu osvobozen a obdržel od věřitele kvitanci (kvitbrief).¹⁹⁾ Poháněl-li věřitel jednoho rukojmí, aniž by byl pohnal ostatní, mohl se rukojmí brániti, že svůj díl zaplatil. Doplatil-li rukojmí celou jistinu, brání se i proti tomu, aby ho věřitel poháněl ještě ze škod, máje jiné rukojmí.²⁰⁾ Naopak může ten rukojmí, který zaplatil celý dluh, poháněti věřitele o náhradu škody, musel-li půhony dobývati zbytek ostatních dílů na svých spolurukojmích.²¹⁾

Ručení tohoto způsobu zůstalo omezeno a, jak poznamenává kniha Tovačovská, zůstalo většinou při způsobu, že ručili rukojmí rukou nerozdílnou.

Jiný způsob ručení více rukojmí při témže listu bylo rukojemství vůči rukojmím, v českém právu názorně nazývané rukojemství podporným. Bylo již nahoře zmíněno, že sám dlužník vydával rukojmím list podpůrčí, v němž stával se rukojmím svého rukojmího. Právě tak mohla se zaručiti i třetí osoba za dlužníka jeho rukojmím a vydati mu list podpůrčí neb podporní.²²⁾ V něm slibovala: »já svrchupsaný N. témuž panu J. podporčím pravým se činím statkem svým a slibuji..., že týž J. z toho rukojemství vyvazen býti má«. Vzal-li rukojmí škodu pro rukojemství, může ji postihnouti na statku podpůrčího.²³⁾ Čteme tu půhony v deskách půhonných: »že mi jest podporů a (pečetí) mi nevyvadil.«²⁴⁾ Je tu patrna obdoba s rukojemstvím pravidelným.²⁵⁾ Také podpůrčí měli především vyvazovati rukojmí nikoliv svým statkem, nýbrž

16) Z. zř. 1604, fol. 85.

17) Kniha Drnovská, str. 77, změna nastala r. 1530. Kameníček, Sněmy, II., 74.

18) Tovačovská kniha, kap. 189, př. R. t. t. I., 74, Kapras, Pozůstatky, I., 119 č. 36. Ktož komu rukojmí jest a oddílem svým jeho odbytí chtěl by, že od něho oddíl přijat býti má, a že jím odbytí muož sečtuce na živé rukojmíe.

19) C. ep. M., XV., 238 (1391).

20) L. c., II., 182 č. 756.

21) L. c., II., 179 č. 743.

22) L. c., V., 232 č. 878.

23) Demuth, Kniha Tovačovská, str. 151.

24) L. c., II., 132 č. 580.

25) Srov. C. ep. M., XV., 358 (1401).

statkem dlužníkovým. Také podpůrci mohli proto odporovati tomu, aby dlužník svůj statek zmenšoval: »kázal nám, abychom byly podporami rukojmím a my smy naše listy zdělaly, abychom tím statkem, což on má ty rukojmí vyvadily a ten statek jinak zavadil a nám listu našeho nechce vyvaditi od rukojmí.«²⁶⁾

Mohli však býti podpůrcími i sami rukojmí sobě navzájem. Slibují pak někteří rukojmí svému spolurukojmímu jako podpory, že nedozná škody převzetím na sebe rukojemství.²⁷⁾ Mohl tak učiniti i dlužník s některými svými rukojmími vůči jednomu svému rukojmímu.²⁸⁾ Rukojmí v pŕihonu se dovolává toho, »že v to rukojemství od jiných rukojmí uveden jest, kteří listem slíbili mu společně a nerozdílně za všechny škody.«²⁹⁾ Poměr podporníka takového ku ostatním rukojmím jest týž jako poměr dlužníka ku svému rukojmímu. Jednotliví rukojmí ručili svému spolurukojmímu hlavně v tom případě, když některý rukojmí nedůvěřoval dosti dlužníkovi, že bude beze škody z rukojemství vyvazen. Mohl tu slíbiti i jeden rukojmí ostatním, že bude držeti určitou část majetku dlužníka v zástavě, až by druží rukojmí byli vyvazeni.³⁰⁾

Ručilo-li více osob, věřitel nabýval větší jistoty, že dluh bude splněn. Není proto vyloučeno, aby za rukojmího neručil věřiteli opět rukojmí, tudíž rukojmí za rukojmí. Případy tyto jsou řídké, přece však čteme pŕihon, kde věřitel pohání nejprve své rukojmí a vedle nich i rukojmí za ně.³¹⁾

§ 4. Smlouva rukojemská.

Zajatectví vznikalo v nejstarších dobách smlouvou reální. Zajatec byl dáván v moc věřiteli podobně jako ručící věc, zástava s držbou. Rukojemství bylo již vyvinutější formou: vznikalo smlouvou formální. Rukojmí slibovali v ruce věřitelovy za dlužníka.

Znakem a podstatnou částí tohoto slibu byl důraz na »dobrou víru« (bona fides) slibujících. Rukojmí slibují sponte, bona fide,¹⁾ voluntarie,²⁾ sine dolo.³⁾ V slibu víry (data fide) jest zavazení celé osobnosti rukojmího.⁴⁾

K formálnímu jednání náleželo, jak výše bylo zmíněno, podání ruky rukojmího. Toto »manuale promissum in manus«,⁵⁾ které mělo všeobecně ve starší době svůj důležitý význam, projevovalo se zvláště při rukojemství. Rukojmí konali slib rukojemský⁶⁾ ústně »rukú dáním«⁷⁾ a prohlašovali, že se podřizují rukojemství: »nos subicimus et fideiussores recognoscimus.«⁸⁾

²⁶⁾ L. c., IV., 407 č. 644.

²⁷⁾ Demuth, Kniha Tovačovská, str. 151.

²⁸⁾ C. ep. M., XI., č. 432 (1387).

²⁹⁾ Žerotín, Zápisy, I., 19.

³⁰⁾ Příklad, C. ep. M., XIII., č. 234.

³¹⁾ L. c., II., č. 88 a 89 a pŕihon č. 90.

¹⁾ C. ep. M., X., 235 (1374).

²⁾ C. ep. M., X., č. 188.

³⁾ C. ep. M., IX., 31 (1356), »beze lsti«, C. ep. M., XIII., 358 a j.

⁴⁾ Gierke, I. c. 132.

⁵⁾ C. ep. M., IV., 270 (1282), fide data et manuali accedente promisso, C. ep. M., IV., 297 (1285).

⁶⁾ L. c., V., 437 č. 205.

⁷⁾ L. c., VI., 285 č. 1718, R. t. t., II., 230 A 15.

⁸⁾ C. ep. M., IX., 394 (1355).

O slibu rukojmí vyhotovovaly se listy. Byly to buď listy, ve kterých obsažen byl pouze slib rukojmí. Listy tyto vyskytají se ze starší doby.⁹⁾ Aneb rukojmí slíbovali spolu s dlužníkem v listu hlavním. V těchto listech ve starší době vytknut jest dluh dlužníkuv a připojen slib rukojmí v prvé gramatické osobě.¹⁰⁾ Později jména rukojmí připojena ku jménu jistcovu, s kterým rukojmí slibují. Toho příčinou je změna obsahu ručení rukojmí, kteří slibují s dlužníkem i zaň«.

Rukojmí přivěšovali k listům své pečeti. Činili tak, kde ručili rukou společnou, současně a spolu s dlužníkem.¹¹⁾ Později i dodatečně mohli své pečeti přivěšovati.¹²⁾ Dlužník mohl pak i určitou osobu připsati jako rukojmího a dodatečně ho žádati, aby svou pečeť k listu přivěsil.¹³⁾ Rukojmí pak nemusí ani věděti, kdo je jeho spolurukojmím a kolik rukojmí jest při listu vůbec.¹⁴⁾ Později bylo nařizeno, aby rukojmí svou vlastní rukou zapsal, že ručí za dlužníka. Falšování podpisu bylo krutě trestáno.¹⁵⁾

Dlužník musel si především vyhledati osoby, které by za něho chtěly ručiti.¹⁶⁾ Prosi je, buď ústně nebo písemně,¹⁷⁾ aby za něho ručili¹⁸⁾ a rukojmí prohlašují, že slibují na prosbu dlužníkovu.¹⁹⁾

Pravidelně v dlužních listech obou vyšších stavů vyskytají se rukojmí stejného stavu, buď panského nebo rytířského. Nebylo však překážky, aby za dlužníka stavu městského nezaručil se rukojmí stavu panského, zvláště ve starší době.²⁰⁾

Kdežto velmi často nalézáme židy jako věřitele, nenalézáme jich v listech obou vyšších stavů v úloze rukojmí.

Jako »legitimi fideiussores«²¹⁾ vyskytají se i kmeté (scabini) poddaného města za svého pána:²²⁾ »rychtář i konšelé a všecka obec měst Vyškova a Mohelnice rukojmí«, jak se praví v listině ze začátku 15. stol. Pán města mohl i přikázati poddanému městu, aby se zaň zaručilo a dluh zaplatilo.²³⁾

Mohli býti za své pány rukojmími i poddaní.²⁴⁾ Zvláště v pozdější době páni zastavovali jako rukojmí své poddané. Je znám příklad, že poddaní »až z některých vsí se rozběhli a je pusty nechali, nemohouce dávek, robot a r u k o j e m s t v í i jiného obtížení sněsti.«²⁵⁾

⁹⁾ C. ep. M., VI., 30 (1310), VI., 87, 88 (1317), VII., 344 č. 475 (1343).

¹⁰⁾ Příklad C. ep. M., VII., 78 č. 103 (1336). Nos... nostros fideiussores eis statuimus... Nos... fideiussores prenominati recognoscimus presentibus et fatemur.

¹¹⁾ Příklad C. ep. M., VII., 399 (1343).

¹²⁾ Ač VII., 91; r. 1586 nalezeno, že stačí list s pečeti rukojmí, i když jistec pečeti nepřivěsil. Nálezové, str. 376.

¹³⁾ Ač VII., 137.

¹⁴⁾ Žerotínovy listy, II., 249.

¹⁵⁾ Ač V., 488 (1498).

¹⁶⁾ Zápisy Žerotínovy, I., 165: že by rád ručil, kdyby mohl rukojmě shledati.

¹⁷⁾ Ač XV., 51 č. 107.

¹⁸⁾ Regesta, II., č. 1751 (1297) ad preces ipsius Alberti pro eo promittimus et fideiubemus. C. ep. M., XII., č. 399 (1397) rogamus confidenter, Ač I., 401, XIII., 501 č. 1916.

¹⁹⁾ Regesta, II., č. 2322.

²⁰⁾ Vyskytá se i název fideiussores veri et legitimi. C. ep. M., IX., 31 (1356).

²¹⁾ C. ep. M., XIII., 72 (1400).

²²⁾ C. ep. M., XII., č. 445 (1397) consules jurati totaque communitas civitatis Novoticzin, XIII., č. 282, za biskupa Olomouckého r. 1403.

²³⁾ C. ep. M., XII., č. 166 (1393).

²⁴⁾ Že zavádil mé chudé lidi z Ejanovic v rukojemství. L. c., III., 446 č. 50.

²⁵⁾ Palacký, Dějiny, V., 1, pozn. 339, Krofta, Přehled dějin selského lidu (1919), 84.

Velmi často jsou rukojmími příbuzní,²⁶⁾ bratři, strýci a také i synové za otce svého při prodeji majetku.²⁷⁾

V právu českém mohly být rukojmími i ženy a nebylo překážky, aby se nezaručila za dlužníka i jeho manželka.²⁸⁾

V rukojemských listech kladen důraz na to, aby rukojmí byl »mohovitý«, aby poskytoval věřiteli bezpečnost postihu.²⁹⁾ Také nálezem bylo rozhodnuto, aby byl zřízen nový list s dostatečnějšími rukojmími, protože někteří rukojmí na statcích nejsou dostateční.³⁰⁾ Vyžadovalo se také, aby rukojmí měl léta. Neměl-li let, rukojemství nebylo platné.³¹⁾

Nebylo však překážky, aby jeden rukojmí nebyl dlužníku rukojmím u několika jeho dlužních listů.³²⁾

Zmíniti se jest také o počtu rukojmí. Počet ten jest velmi různý. Od počtu 15 rukojmí,³³⁾ při dlužích velké důležitosti, nalézáme i dva i jednoho rukojmí.³⁴⁾ V Čechách, kdež se list nevyvinul, jest tato různost větší než na Moravě, kde bylo obyčejně připojovati k dlužním listům rukojmí šest.³⁵⁾

V právu českém v určitých případech bylo nutno připojovati ke smlouvám rukojmí. Setkáváme se s tímto názorem při smlouvách kupních, při nichž musí prodávající připojiti ku smlouvě rukojmí za správu, nemá-li dostatečně sám majetku.³⁶⁾ Je tomu také při poručení, kdy poručníky jsou buď přirození přátelé neb při poručení králem daným.³⁷⁾ Vzory dlužních listů v 15. stol. ukazují pak, že bylo pravidlem, klásti rukojmí při zápůjčkách. Ještě větší úlohu má rukojemství v právu procesním a trestním. Tu v určitých případech musí strana postaviti rukojmí. Nepostaví-li rukojmí, hrozí straně škoda.³⁸⁾

Rukojemství sloužilo ku utvrzování smluv. Je to zdůrazněno ve smlouvách rukojemských, kde rukojmí slibují »ratione maioris cautele«,³⁹⁾ »ad certitudinem majorem«⁴⁰⁾ a podobnými výrazy. Věřitel také žádá j i s t o t u rukojemskou⁴¹⁾ a rukojmí jí poskytují: »cautionem fideiussoriam prestifimus.«⁴²⁾

²⁶⁾ C. ep. M., VII., 286 č. 394, X., č. 83 (1370), XIII., č. 224, Brandl, Právník, IX., 438.

²⁷⁾ C. ep. M., IX., 214 č. 290.

²⁸⁾ Ač XIX., 19, C. ep. M., XII., 25.

²⁹⁾ L. c., IV., 188 č. 150.

³⁰⁾ L. c., V., 104 č. 437.

³¹⁾ Nálezové, 177.

³²⁾ L. c., II., 533 č. 664.

³³⁾ Regesta, II., č. 1750 (1297), Ač XV., 51 č. 107 (1491).

³⁴⁾ Srov. Všehrd, IV., 11, 9: Při tom, kdož co zapisuje, opatř se, aby nikdy, (a zvláště za malú věc) mnoho zpravec nepřijímal, než na jednom dobrém, na dvou neba na třech navíce přestaň.

³⁵⁾ Srov. Demuth, Kniha Tovačovská, str. 129. List zprávný na prodej zboží dědičného; Brandl, Kniha Tovačovská, kap. 171. Přípis listu obyčejného na dluh.

³⁶⁾ Všehrd, IV., 5, 1: aby, nemá-li za zpravu dosti, aby majícího v zpravu vedle sebe postavil, anebo nemá-li sám po tom, což jest prodal, nic, aby místo sebe jiného (raději než vedle sebe) dosti majícího ve dsky s jeho přiznáním zapsal.

³⁷⁾ Srov. Všehrd, V., 38, 6, 7: Kapras, Poručení nad sirotky v právu českém (1904), str. 48.

³⁸⁾ Všehrd, II., 13, 3: Ktož z dědictvie, z dluhu nebo ze škod, na zemi nic nemaje, poháně, aby sobě rukojmí na zemi dostatečně majícího, ve dsky při svém pohonu zapsal... § 6. Pakli kto rukojmí nepostaví, nemá k súdu připuštěn (leč by od toho byl zahuben, kohož pohoni) býti.

³⁹⁾ C. j. b., II., 2, 303.

⁴⁰⁾ C. ep. M., X., č. 90 (1370), ad robur et efficaciam omnium premissorum, C. ep. M., XII., č. 399 (1397).

⁴¹⁾ L. c., V., 229 č. 875.

Jistotou rukojemskou věřitel nabýval bezpečnosti, že dluh bude splněn. Získával této jistoty ještě tím, že v samotných listech rukojemských bylo mu poskytováno smlouvou právo svépomoci. O listech bylo vůbec pravidlem: »list sám se soudí, dobře nebo zle.«⁴³⁾ Na ručícího rukojmího obracel se věřitel přímo i bez soudního nálezu, bylo-li tak již smlouvou stanoveno. Není tu předpokladem ani soudní stížnost ani soudní nález o dluhu. V listech čteme, že věřiteli dána moc při nesplnění dluhu vůči rukojmím: »absque omni citatione tamquam in iure obtento.«⁴⁴⁾ Věřiteli byla tu poskytnuta možnost rychlejšího dosažení splnění dluhu a věřitel nad to byl ušetřen nákladného stíhání při před soudem.⁴⁵⁾ Tento starý názor, že list dává věřiteli moc vystupovati proti rukojmím, zachoval se i později v předpisu, že zakročil-li věřitel proti rukojmím mimosoudně způsobem v listu určeným, nemohl již nastupovati proti rukojmím pňonem. Žerotín ve svých Zápisech také prohlašuje, že který věřitel napomínal rukojmího do ležení a láním mu hrozil, nemůže již na něho nastupovati soudně, »poněvadž zde za právo jest, aby kdo jakým právem začne, tím také aby konal a ukazoval.«⁴⁶⁾

Jedním ze způsobů mimosoudního vymáhání dluhu bylo již několikrát zmíněné ležení. O něm vyšla minulého roku obsáhlá studie Čádova.⁴⁷⁾ Zmíníme se o něm jen potud, pokud náš účel toho vyžaduje. Rukojemství jest úzce spjato s vývojem ležení. Vývoj ten lze stopovati v jiných právech. V našem právu přejato ležení již jako institut vyvinutý, kdy také již hospodářské poměry v našich zemích byly v dalším vývoji. V ležení obráží se osobní ručení ručícího, neboť ležení jest vlastně realizací osobního ručení rukojmího. Jako v nejstarší době ihned zajatec od počátku vstupoval pod moc věřitelovu, rukojmí oddával se moci věřitelově v době, kdy zůstal dluh nesplněn.⁴⁸⁾ To jest patrné i z toho, že i později vlehnuvší rukojmí nazývají se obsides⁴⁹⁾ a v německých listinách rukojmí slibují plniti ležení »in geiselweis«.⁵⁰⁾ V ležení objevuje se osobní ručení rukojmího již nikoli jako zajatce, který byl »ruční zástavou« věřitelovou, nýbrž v pohotovosti státi se po případě touto »ruční zástavou«. V ležení stával se rukojmí jaksi zajatcem věřitelovým a objevoval se tu zřejmě účel rukojmího jako zástavy a zajatce.⁵¹⁾ Zaručil-li se vedle rukojmí také dlužník, vstupoval ovšem i on v ležení.⁵²⁾

⁴²⁾ Regesta, II., č. 2739 (1291).

⁴³⁾ C. j. b., II., 2, 285.

⁴⁴⁾ R. t. t., I., 67, č. 210.

⁴⁵⁾ Soudním vymáháním vznikaly velké náklady pro pohánějícího, kromě toho stíhání soudní trvalo velice dlouho. Na náklady stěžuje si pohánějící velmi často, že »svá zboží opustil, ztrávil, na sůdy nakládal a svého dobrého tím zmeškal«. L. c., II., 108 č. 458, 109 č. 462.

⁴⁶⁾ I., 256.

⁴⁷⁾ Srov. Čáda, Ležení podle českého práva zemského (1922) a literaturu tu citovanou.

⁴⁸⁾ Otázka, zda vstupoval v ležení nejprve ručící dlužník či rukojmí, může být pro naše právo nevyjasněna, právě proto že ležení je institutem recipovaným, ač u starších příkladů vstupuje také v našich zemích v ležení především rukojmí. Srov. Regesta, II., č. 1751 (1297). C. ep. M., VI., č. 38, č. 114 a 115; Dabkowski, Rukojemstwo, str. 248, Zaloga, 45, tvrdí přímo, že prvotně jedině rukojmí vstupoval v ležení.

⁴⁹⁾ C. ep. M., XII., č. 445 (1395).

⁵⁰⁾ C. ep. M., VI., 395 č. 25—27, VII., 852 (1328), srov. Rösler, II., č. 130, quod ius antiquum et privilegia civitatis habent, quod nullus captivus duci debeat extra civitatem, quamvis civis, qui promisit creditori, quod obstagium in alio loco servare velit, et monitus per ipsum hoc non faciat.

⁵¹⁾ Puntschart, I. c., 144, 185.

⁵²⁾ C. ep. M., IV., 298 (1285), VI., 282 (1328); srov. Kniha Tovačovská, kap. 172: ač jistec není povinen vlehnutí, ale rukojmě jsú.

Odebíraje se na určité místo, rukojmí plnil tím svůj závazek ručitel-
ský.⁵³⁾ V ležení, jak výše již uvedeno, uskutečňovalo se zastavení jeho
osobní svobody a objevovala se tu podoba se zástavou.⁵⁴⁾ Podoba tato jeví
se i v tom, že rukojmí, chtěl-li se zhostiti povinnosti ležení, musel plniti
na místě, kam měl vlehnutí. Rukojmí prohlašuje v půhonu na př., že za
dlužníka »do ležení tři sta zlatých položití musel.«⁵⁵⁾ Rukojmí vyvazuje
tu zástavu své osobní svobody položením dlužné částky do ležení. To jest
také zjevno z ustanovení o dlužních listech, že rukojmí i ručící dlužník
má tak dlouho setrvati v ležení, až zaplacením dluhu se vyplatí: »inibi
pariter obstagiaturi tam diu, donec de ipso obstagio nos redimamus.«⁵⁶⁾

Ležením však vykonával rukojmí později také nátlak na dlužníka.
Projevovala se i tu jeho úloha jako exekutora v rukou věřitelových vůči
dlužníku. I tato vlastnost rukojmího z pramenů jest patrna. Dlužník vy-
týká, že rukojmí byvše upomenuti »i vlehnutí... na mě chtěli.«⁵⁷⁾ Jeví
se to i v listech, které vydával dlužník svému rukojmí. V nich zřejmě
prohlašuje, že nevyvadí-li rukojmí, »tehdy moci budú na nás neb na
naše dědice ležeti a škody vésti.«⁵⁸⁾ Mohl také rukojmí, který vlehl
jak již nahoře bylo zmíněno, poháněti dlužníka o vyvazeni. Věřitel tu
vůbec postupuje tak, že upomene rukojmího a vyzývá ho, aby vlehl.
Rukojmí upomíná dlužníka a oznamuje mu, že byl vyzván, aby vlehl.⁵⁹⁾
Věřitel, vybídl-li rukojmí, aby vlehl, nemohl pak již bez jejich vědomí
smlouvat se s dlužníkem. Neboť vlehnutí rukojmí měli býti plněním
dlužníkovým vyvazeni. Proto rukojmí může i poháněti věřitele: »že jest
mě v ležení vložil a škody vésti kázal a pak bez mé vůle a mého
vědomí se smlouvá a peníze jistinné vzal a kvitanci udělal a mne z hospody
nevypravil.«⁶⁰⁾ S tím také ovšem souvisí, že byl-li ochoten dlužník rukojmí
své vyvaditi a rukojmí přes to vlehl a způsobil mu škodu, mohl ji dlužník
na rukojmí požadovati zpět.⁶¹⁾

Ležením zvětšoval se dluh dlužníkův, neboť dlužník musel platiti pro-
ležené. Odtud vysvětlíme si nejen všechny předpisy, které směřovaly
k úpravě výloh za ležení,⁶²⁾ nýbrž i také proč mluví se v našich pra-
menech o pokutě ležení.⁶³⁾ Jisto jest, že ležením měl býti také nalezen
prostředek, který nahrazoval a zabraňoval bráti lichvářské úroky.⁶⁴⁾
O tom také svědčí výrok ze začátku XV. století: »O pokutách věz, že
ležení není křesťanská pokuta, ale pohanská.«⁶⁵⁾

⁵³⁾ V pramenech se také praví, že rukojmí plní ležení, L. c., II., 50 č. 246.

⁵⁴⁾ Souvislost mezi zástavou a rukojmím objevuje se i v tom (jak výše již zmi-
něno), že zástava často vystřídává rukojmí: Posito autem quod antedictis judeis
pignera posuerimus, hec omnia dampna singulas et usuras portabunt, tamquam ob-
stadium personaliter prestaremus. C. ep. M., XV., č. 211 (1380).

⁵⁵⁾ Zápis Zerotínovy, I., 186, eod. str. 28: »Pakliby... pány rukojmí do ležení
napomínal, mají oddíly rukojmí do hospody položití...

⁵⁶⁾ Regesta, IV., č. 654 (1339).

⁵⁷⁾ L. c., V., 383 č. 661.

⁵⁸⁾ Ač VIII., 386.

⁵⁹⁾ Zerotín, Listy, I., 149 č. 94, II., 218.

⁶⁰⁾ L. c., VII., 217 č. 1303, srov. k tomu půhon eod. 194 č. 1148, 221 č. 1326.

⁶¹⁾ L. c., VI., 79 č. 477: že jsem jemu dal za škody proležení v Uničově, kteréž
na mě vedl Albrecht Kostka, nechť se statkem mým vyvaditi.

⁶²⁾ Srov. Čáda, Ležení, str. 52.

⁶³⁾ Příklad: C. ep. M., VII., 334 (1343) sub pena soliti et veri obstagii...; L. c. V.,
36 č. 206, podle pokuty ležení v listu položené.

⁶⁴⁾ L. c., V., 126 č. 521: poněvadž list svědčí tak dobře na úroky jako na jistinu,
pan Heralt povinnen jest z ležení vypraviti, co proleženo jest. Neumann K., Ge-
schichte d. Wucher (1865) 126.

⁶⁵⁾ Ars dictandi, str. 41.

Ležení jest však exekučním prostředkem přímo proti rukojmím, kde
rukojmí propadl určitému základu. Rukojmí tu slibuje, že vlehne nesplní-li
tohoto základu.⁶⁶⁾ Stejně jest tomu i v těch případech, kde rukojmí přímo
slibuje plniti, nesplní-li dlužník. Rukojmí tu také leží na své útraty.⁶⁷⁾
Rovněž jest přímým exekučním prostředkem ležení proti dlužníkovi, kde
ručící dlužník vlehne sám.⁶⁸⁾

Rukojmí velmi často zvláště později vlehli a vidouce, že nátlak na
dlužníka nepůsobí, aby je vyvadil, plnili sami.⁶⁹⁾ Souvisí to s vývojem
dalším. Neboť neklade se více důraz na omezení svobody rukojmího,
nýbrž na hospodářský význam ležení. Čteme na př. v pramenech, že ru-
kojmí chtějí raději plniti než vlehnutí, protože »kdyby vlehli, daleko by
větší škody na pána (t. j. dlužníka) dopustili a na sebe také, nebo panská
zkáza jest jejich zahynutí.«⁷⁰⁾

Když pak později rozhodujícími byly náklady na ležení, kterými
vzrůstal dluh,⁷¹⁾ nebylo již třeba, aby rukojmí vlehli osobně. Posílali za
sebe zástupce. Stejně tak mohl vlehnutí sám věřitel na účet rukojmí a
dlužníka, aby vynutil si plnění.⁷²⁾ Věřitel musel napomenouti rukojmí a
nevlehli-li, pak vlehl sám.⁷³⁾

V listech připojovány i jiné exekuční prostředky svépomocné proti
rukojmím. Byly jimi zvláště lání a brání na škody. Lání vyplývalo z dů-
razu na »dobrou víru« při smlouvě o rukojemství. Kdo se prohřešil proti
svému slibu, prohřešil se proti své cti. Rukojmí tuto skutečnost sami zdů-
razňují v listech: »Quod si non fecerimus (t. j. nesplní-li a nevlehnu-li)
extunc statim fidefragi et infideles coram deo et hominibus facti sumus,
et poterimus ab omnibus ruptores nostre fidei appellari et conveniri.«
Láním konstatováno bylo veřejně, že rukojmí je beze cti. Proto rukojmí
o svých spolurukojmích ujišťuje věřitele, že není žádný mezi nimi, »který
by tak nerozvážný a na poctivost zapomenutý byl, ježto by takové hanby
na se dopustil.«⁷⁵⁾

Kdežto i v ležení i v lání zachován je zbytek starého postupu trestně
právního proti rukojmím, uplatňuje se v brání na škody již exekuce
majetková.⁷⁶⁾

§ 5. Zánik rukojemství.

Jak výše vylíčeno, jest při rukojemství trojstranný poměr mezi
dlužníkem a věřitelem, mezi dlužníkem a rukojmím a mezi rukojmím a
věřitelem. Proto při zániku rukojemství, třeba je řešiti zánik jednotli-
vých těchto poměrů.

⁶⁶⁾ Ač I., 151, XIV., 540, 541, C. ep. M., X., č. 118.

⁶⁷⁾ Příklad C. ep. M., X., č. 247 (1375).

⁶⁸⁾ C. ep. M., VII., č. 308, str. 880 (1347).

⁶⁹⁾ Demuth, Kniha Tovačovská, str. 156.

⁷⁰⁾ Zerotín, Listy, I., 132 č. 73.

⁷¹⁾ L. c., V., 126 č. 521 »poněvadž list svědčí tak dobře na úroky jako na
jistinu, pan Heralt povinnen jest z ležení vypraviti, co proleženo jest«.

⁷²⁾ Srov. Čáda, I. c. 52.

⁷³⁾ Příklad Ač VIII., 426.

⁷⁴⁾ Regesta, III., č. 715 (1321).

⁷⁵⁾ Zerotínovy Listové, I., 132 č. 73.

⁷⁶⁾ O »brání na škody« srov. Kisch, Das Schaddennehmen, Rheinisch. Zeitschrift
f. Zivil- u. Processrecht, V. (1913).

Rukojemství zaniká především plněním a to buďže plní dlužník, buďže plní rukojmí.

Plní-li dlužník, vyvazuje rukojmí z rukojemství. Rukojemství tu zaniká stejně jako zaniká zástavní právo. Pečeť má být rukojmím vrácena.¹⁾ Toto vrácení pečeti rukojmímu zvalo se »sigillum restituere«.²⁾ V našich pramenech však ještě se udržuje starší názor, že nikoliv samo plnění dluhu se strany dlužníka osvobozuje rukojmího, nýbrž teprve výslovné osvobození se strany věřitelovy. Čteme na př. nález: »Jistec položil po přisudku sumu za rukojmí a věřitel ji vyzdvihl, musil jsouce obeslán rukojmě z toho kvitovati«.³⁾ Tento zjev jest jen zbytkem starší povahy rukojemství. Rukojemství právě tak jako dání zástavy, jak výše vyličeeno, mělo dříve povahu plnění. Věřitel byl prozatím upokojen, dlužník nebyl vázán plnění dluhu, měl však právo plněním novým osvoboditi rukojmí neb zástavu. Plnil-li dlužník, nastupovala tu nová smlouva, závisející na dobré vůli obou stran, věřitele i dlužníka. Nastoupila tu tudíž změna plnění, která musela být potvrzena se strany věřitelovy.⁴⁾

Plní-li rukojmí, ruší se poměr mezi rukojmím a věřitelem vždy. Věřitel vrací mu rukojemský list.⁵⁾ Kde rukojmí ručil pouze za část dluhu, vydává věřitel rukojmímu kvitanci na jeho zaplacený oddíl.⁶⁾ Nalézáme pak nálezy: »poněvadž J. svůj oddíl dal, jiné rukojmě, ktož jsú, nedali, mají ostatek plniti své oddíly a on má toho prázděn býti«.⁷⁾ Rukojmí může i poháněti věřitele, aby mu vrátil rukojemský list, uváděje, že věřitel drží list na jeho škodu.⁸⁾ Věřitel vydává také rukojmímu základ, na který rukojmí slíbil.⁹⁾

Při plnění rukojemství rukojmím třeba si ještě povšimnouti druhých dvou poměrů, mezi dlužníkem a rukojmím a mezi věřitelem a dlužníkem. Záleží-li rukojemství v tom, že rukojmí má postaviti dlužníka před soud, zaniká plněním rukojmího nejen závazek rukojemský, nýbrž i poměr rukojmího ku dlužníku. Plní-li rukojmí to, co měl plniti dlužník, zaniká poměr mezi dlužníkem a věřitelem.

Smlouvy rukojemské mohou býti bez omezení časového. V deskách púhonných vyskytá se na př. púhon, v němž rukojmí si stěžuje, že již jedenáct let uplynulo a rukojmí ještě vyvazen není.¹⁰⁾ Mohou však býti rovněž i »rukojmí v listech za dluhy do časuov jmenovaných«.¹¹⁾ V tomto případě rukojemství zaniká, přijde-li čas, do kterého rukojmí ručí. Rukojemský list tu musí býti obnoven a rukojmímu ponechává se na vůli, chce-li býti dále rukojmím. Bylo-li pak stanoveno, aby list byl obnoven

1) Žerotín, Zápisy I., 84.

2) L. c. I., 119, č. 62.

3) Nálezové, str. 534: srov. Friedrich Codex II., 309 (1282), Absoluerunt etiam fideiussores ipsius episcopi, quos dederat pro ducentis marcis ad manus regis prenotati.

4) Srov. výklad Dabkowského, l. c. 216; na př. proto také král osvobozuje dlužníky z dluhů židovských, osvobozuje zároveň i rukojmí. C. ep. M. IX., č. 164 (1360).

5) L. c., III., 499, č. 308.

6) Demuth, Kniha Tovačovská, str. 156.

7) L. c. II., 63 č. 81.

8) L. c. II., 353 č. 1412.

9) ... a základu mého, na kterýž jsem slíbil, mně postúpiti nechce. L. c. V., 218 č. 1311.

10) L. c., I., 118 č. 61, et ipsos a cautione fideiussoria exbrigare non curat, ob iam anni XI. fuerunt elapsi.

11) L. c. V., 184 č. 741.

do určité doby, list se promlčuje a rukojmí jsou zbaveni rukojemské povinnosti.¹²⁾

Rukojemství do určitého času bylo i rukojemství při správě. Správa byla omezena do let zemských a potud také rukojemství trvalo. Neboť bylo ustanoveno: »ktož v zprávním listu slíbí, z toho rukojemství vyta-hovati se nemuoz až do desk vložení aneb zprávy, jakož listové zprávní a pokud ukazují a právo jest zpravití«.¹³⁾

Také za věno rukojmí ručil obyčejně do té doby, kdy věno bylo ženě do desk vloženo a od přátel ženiných přijato.¹⁴⁾

Rukojemství zanikalo rovněž, jak bylo již nahoře zmíněno, tehdy, obrátil-li se ve starší době věřitel nejprve na dlužníka a pomínal rukojmí. Rukojmí může také hájiti se proti nároku věřitelovu, změnil-li dlužník obsah dluhu s věřitelem, aniž by byl změnu rukojmímu oznámil.¹⁵⁾

Věřitel sám mohl také propustiti rukojmí z jejich závazku: »ex cautione fideiussoria«.¹⁶⁾

Při zániku rukojemství dlužno dále rozlišovati, zda rukojmí zavázal se i se svými dědici, kdy »zapsal své erby«,¹⁷⁾ jak se prameny vyjadřují a kdy slíbil rukojemství sám. V prvním případě přecházela povinnost rukojemská i na dědice,¹⁸⁾ v druhém zanikalo rukojemství smrtí rukojmího a list musel býti obnoven. O to mohl věřitel dlužníka upomínati a neobnovil-li listu, soudně na něm náhradu za vzniklé škody vymáhati.¹⁹⁾

Jest otázkou, který z obou způsobů je starší. Soudíme-li z celkového vývoje rukojemství, musíme přiznati, že starším je rukojemství, které omezeno bylo pouze na určitou osobu rukojmího. Teprve v té době, kdy stával se rukojmí solidárním dlužníkem spolu s dlužníkem hlavním, zavazoval i své dědice. V pramenech se zvláště vytýká, že rukojmí tu zavázal: »statek svůj, erby, potomky své«.²⁰⁾ Avšak již v 15. stol. vrací se právní obyčej opět k tomu, že rukojemství zaniká smrtí rukojmího. Nesmí nás tu klamati, co vytýká Ctibor Tovačovský ve své knize.²¹⁾ Hájí totiž dědičné rukojemství při správě: »Nalézá se mnoho starých listuov, že prvé listové na zprávu bývali jsú dělání, v nichžto rukojmě stáli jsú i s erby«. V listech, kde nebyli rukojmí i s erby, musela býti připojena doložka: »jestliže by kterého z nás rukojmí Buoh neuchoval, aby jiného živého tak mohovitého v jednom měsíci přistaveno bylo.« Ctibor Tovačovský pokládá způsob dědičného rukojemství za výhodnější a vyslovuje domněnku, že jen zlí lidé vynalezli listy, kde rukojemství zaniklo smrtí rukojmího, neboť tu snáze bylo se vyhnouti obnovení listu. V 15. a 16. století vrací se, jak zmíněno, právní obyčej k tomu, že »rukojmí s rukojmím umírá«.²²⁾ A tu i v tom případě, byl-li již rukojmí pohnán a zemřel, púhon byl umrlý a nepřecházel na dědice rukojmího.²³⁾

12) Ač VIII., 418.

13) L. c. V., 184 č. 741.

14) Ač I., 145 (1404).

15) L. c. V., 232 č. 878.

16) Landtafel B. C. IV., č. 382 (1365).

17) L. c. II., 94 č. 380.

18) Příklad. L. c. II., 94 č. 380; VI., 229 č. 1370; C. ep. M. XIII. č. 437 (1406).

19) L. c. II., 561 č. 764.

20) L. c. VI., 229 č. 1370.

21) Kap. 167, str. 91—92.

22) Zemské Zř. 1549 E 18, 1564 I. 53; srov. Koldín, čl. J XIII.

23) Ač XI., 330 (1520).

Smrtí dlužníkovou rukojemství nezanikalo. Rukojmího vyvazoval dědic dlužníkův, po případě, jak bylo zmíněno, vyvazoval se rukojmí z pozůstalosti sám.²⁴⁾ I když dlužník zahynul smrtí násilnou (byl zavražděn), musil rukojmí plnit a pohání pak vraha o náhradu.²⁵⁾ Osoby účastněné mohly se proto měnit. Dědici věřitelovi měli právo žádati plnění na rukojmí, právě tak jako dědici dlužníkovi měli povinnost vyváditi rukojmí.²⁶⁾

²⁴⁾ Dědic mohl se i statku odřeknouti a rukojmí mohl pak hleděti pouze ku statku zemřelého, protože universální sukcesse nebylo. L. c. V., 488 č. 488.

²⁵⁾ L. c. III., 33 č. 151.

²⁶⁾ Čteme na př. půhon: proto že otec jeho zastavil mě k S. z N. a k jeho dětóm ve dvou stú hř. gr. a on drže zboží otce svého i nechce mne vyváditi. L. c. II., 303 č. 1301.

Literatura.

- Amira, Nordgermanisches Obligationenrecht, I., II. (1882, 1895).
Amira, Wadiation, Sitzungsberichte d. k. bayr. A., 1911, 2. Abh.
Balzer, Rukojemstwo, Przegląd prawa i administracji (1911).
Brandl, Dobývání peněz dlužních na rukojmích skrze ležení, lání a vyvolání, Právník IX.
Čáda, Ležení podle českého práva zemského, Praha 1922.
Dąbkowski, Rukojemstwo w prawie polskiem średniowiecznem, 1904.
Dąbkowski, Zaloga w prawie polskiem średniowiecznem, 1905.
Egger, Vermögenshaftung und Hypothek nach fränkischem Recht (1903).
Estreicher, Początki prawa umownego, Rozprawy Akademii, Kraków 1902.
Gierke, Schuld und Haftung im älteren deutschen Recht, 1910, Gierkes Untersuchungen, č. 100.
Horten, Personalexekution in Geschichte und Dogma, I.—II. (1893, 1895).
Hübner, Grundzüge d. d. Privatrechts, 1919 (3. vyd.).
Kameníček, Zemské sněmy a sjezdy moravské, I. (1900).
Kapras, K dějinám českého zástavního práva, 1903.
Kapras, Poručenství nad sirotky v právu českém, 1904.
Kisch, Ueber das Einlager im älteren böhmischen Schuldrechte, Mitteil. des Vereines f. Geschichte d. Deutschen in Böhmen, roč. L (XV.).
Kisch, Das Einlager im älteren Schuldrechte Mährens, Z. d. Vereins f. Gesch. Mährens und Schlesiens, roč. XV.
Kisch, Das Schaddennehmen. Rheinsch. Zeitschrift f. Zivil- u. Prozessrecht, V., (1913).
Koschaker, Babylonisch-assyrisches Bürgschaftsrecht, 1911.
Krofta, Přehled dějin selského lidu (1919).
Last, Zur Lehre von Schuld und Haftung, Grünhuts Z., 1914, roč. 40.
Lutteroth, Der Geisel im Rechtsleben (1922).
Mayer Ernst, Das altspanische Obligationsrecht in seinen Grundzügen. Zeitschr. f. vergleich. Rechtswissenschaft, XXXVIII (1920).
Mezník, O rukojmích a kterak k nim dle starodávneho práva moravského hleděno býti mohlo, Právník VII.
Partsch, Griechisches Bürgschaftsrecht, I., (1909).
Puntschart, Schuldvertrag und Treugelöbnis des sächsischen Recht im Mittelalter, 1896.
Rintelen, Schuldhaft und Einlager im Vollstreckungsverfahren des altniederländischen und sächsischen Rechts (1908).
Schreiber, Schuld und Haftung als Begriffe des privatrechtl. Dogmatik, I., (1914).
Steiner, Schuld und Haftung im römischen Recht, Grünhuts Z., roč. 42 (1916).
Stieber, Počátky praenotace, Sbor. věd pr. a st., II.
Stieber, K vývoji správy, Rozp. Ak., tř. I., roč. IX., č. 1.
Stieber, České státní smlouvy, 1910.
Stieber, Dějiny soukromého práva v střední Evropě, I., 1923.

Použité zkratky.

Ač = Archiv Český.

C. ep. M. = Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae.

Kn. Drnovská (ed. Brandl, 1868).

Kn. Tovačovská (ed. Brandl, 1868).

Kn. Rožmberská (ed. Brandl, 1872).

L. c. = Libri citationum et sententiarum (ed. Brandl—Bretholz).

Žerotín, Zápisy = Žerotínovy zápisy o soudě panském (ed. Brandl).

R. t. t. = Reliquiae tabularum terrae I.—II. (ed. Emler).

Regesta = Regesta Bohemiae et Moraviae I.—IV. (ed. Erben-Emler).

Landtafel = Die Landtafel des Markg. Mähren (Cuda Brunensis), (Cuda Olomucensis),
(ed. Chlumecky-Chytil-Demuth-Wolfskron).

C. j. b. = Codex juris bohemici (ed. Jireček).

Nálezové = Nálezové nejvyššího purkrabství pražského z let 1529—1618. Ruk. archivu
N. Musea, sign. 184.

Registra I. = Registra půhonná z let 1509—1510; ruk. archivu N. Musea, sig. č. 705,
st. sign. F 60.

OBSAH.

§ 1. Pojem rukojemství. Poměr rukojmího ku věřiteli.	3
§ 2. Poměr dlužníkův ku rukojmí.	14
§ 3. Způsoby ručení více rukojmí.	17
§ 4. Smlouva rukojemská.	20
§ 5. Zánik rukojemství.	25